KNJIŽNICA „ŽIVOTA“ BROJ 1.

Dr. Kosta Premužić:

SPASITELJI SVIJETA

Tragedija iz asirsko-babilonskih vremena u 4 čina

Tiskom „Glasnika presv. Srca Isusova“
ZAGREB.

KNJIŽNICA „ŽIVOTA“ BROJ 1.

Dr. Kosta Premužić:

SPASITELJI SVIJETA

Tragedija iz asirsko-babilonskih vremena u 4 čina

Tiskom „Glasnika presv. Srca Isusova“
ZAGREB.

S dopuštenjem nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu od 23. V. 1930. br. 3548. i s odobrenjem redovničkog starješinstva u Zagrebu od 22. V. 1930. br. 75.

NAPOMENA.

Nije običaj, a i nezgodno je u drami navoditi vrela. Ipak smatram svojom dužnošću istaknuti, da su tragediji »Spasitelji Svijeta« dale podlogu neke povjesničke činjenice iz nama poznatih asirskobabilonskih, odnosno sumerskih spomenika i drugih znanstvenih vrela. Za to su upleteni neki preko pet tisuća godina stari plodovi ljudskoga duha: Himna bogu sunca, pismo kralju, neke poredbe i razni mikrokozmički i makrokozmički nazori. Tužaljka kralja Šarukina II. (723.—705. pr. K.) sastavljena je po uzoru glasovitog psalma patnika — pravednika.

L I C A.

Šarukin, kralj asirsko-babilonski.
Senaherib, njegov sin, nasljednik prijestolja.
Bizizana, njegova žena.
Iltanija, asirska građanka, udovica.
Nabu-Malik, svećenik državnog boga Asura.
Sukalu, vrhovni upravnik u Asiriji.
Turtanu, najviši časnik u Asiriji.
Nagir-ekali, vrhovni upravitelj dvora.
Ilušu-Ibin, trgovac robljem.
Iti-Usati, asirski građanin.
Babilonac **Nakaru.**
Abamati, dvorski pisar.
Ilu-Abi, rob.
Arapkinja, ropkinja.
Asirac I., II., III. i IV.
Asirka I., II.
Asirski građani, građanke, vojnici, lepezari, robovi, bubnjar, trubljači.

Radnja se odigrava u Ninivama 705. godine pr. K.

ČIN PRVI.

Dvorana za primanje u kraljevskoj palači. U sredini pročelnog zida prijestolje, okićeno ratnim trofejima i lubanjama pobijeđenih kraljeva. Po zidovima asirski napisi i likovi asirskih zmajeva na bojadisanim i pečenim opekama. Svijetlo dolazi sa stropa, prozora nema. U desnom kutu ulaz u svetište boga Asura. Pred ulazom dva krilata bika s ljudskim, asirskim glavama u visokim turbanima. Na lijevo ulaz za sve, osim za kralja i njegovu pratnju. Kralj ulazi na vrata u pročelnom zidu nedaleko prijestolja. Uz kralja idu uvijek dva crnca s lepezama od nojevog perja na dugačkom dršku. Pred kraljem idu kao tjelesna straža tri naoružana vojnika. Iza kralja stupaju četiri vojnika sa sulicama i mačevima. Kad kralj dolazi do cilja, uklone se prva tri vojnika u stranu, a kralj ide dva tri koraka naprijed u pratnji lepezara. Preostala četiri vojnika stoje također sa strane. Pred kraljem padaju svi nice i ne podižu se, dok ne digne desnu ruku. Ostali se pozdravljaju međusobno dizanjem ruke. Žene imaju vrlo laganu koprenu preko lica. Iza Senaheriba i Bizizane ide uvijek jedan rob kao pratilac.

Prizor prvi.

Bizizana, zatim **nagir-ekali.**

Bizizana: Ovdje ću ga čekati. (Nagir-ekali ulazi na kraljeva vrata).
Nagir-ekali: Neka te štiti božica Ištara, Bizizano.
Bizizana: Neka te bog Ea nadari svakim znanjem, nagir-ekali. Poručio si, da imaš za mene jednu novost.
Nagir-ekali: Kralj je naredio svojem sinu, a tvojem mužu,da uzme drugu ženu, jer si ti nerotkinja. Kraljeva loza ne smije ostati bez potomaka.
Bizizana: (Prebaci koprenu natrag) To je spletka velikog svećenika. Hoće da uda svoju kćer za Senaheriba, mojega muža.
Nagir-ekali: Kralj je rekao: žena treba da nosi sreću obitelji, narodu, državi i kralju. Nerotkinja ne može ništa, ona samo troši. Tko može biti zadovoljan s nerotkinjom?
Bizizana: Moj muž je zadovoljan. On ne želi djece. Kasnije će biti svi sa mnom zadovoljni, kad budem asirska kraljica.
Nagir-ekali: Ni s kraljicom Semiramidom nisu bili svi zadovoljni.
Bizizana: Ja se spremam, da budem velika kraljica. Već odavna motrim, kako kralj sve više pada pod vlast naših velikih svećenika, gledam, kako Marduk-Zakiršum pripravlja bunu u Babilonu. Borsipi, Uru i Eridu, kako stari kaldejski knez Merodah-Balaban iz Bit-Jakina oruža aramejska plemena u arapskoj pustinji.
Nagir-ekali: Istina je, da vrije i u gorju Zagros među Kaškima i Jasubigalejcima, da judejski kralj Hiskija očijuka s Egiptom, da smo dobili sumljive vijesti iz Sidona, Askalona i Ekrona, ali ne razumijem, zašto sve ovo spominješ baš ti. Nisi ni vojnik ni državnik.

Bizizana: U meni je ženski duh, a žena može biti sve: i kraljica i ropkinja i osvetnik i spasitelj i vjera i nevjera i ljubav i mržnja i vojskovođa i državnik. Žena ne nasljeđuje zvanje očevo. Ja nisam kratkovidna, a mogu ti reći, da nisam ni — nerotkinja. To još ne smije nitko znati, a najmanje moj muž Senaherib, koji ne voli djece. Hoćeš li šutjeti?

Nagir-ekali: Tako mi svih bogova i božica nijesam ništa čuo. (Pokazuje na lubanje oko prijestolja): Neka me duhovi ovih pokojnika svaku noć dave, ako ne budem šutio.

Bizizana: Ja ne ću dopustiti, da Senaherib uzme drugu ženu. Znam, da voli mene nego svoga oca.

Nagir-ekali: Zar misliš izazvati krv, ratove?

Bizizana: Dok bude državnih granica, bit će i ratova, dok bude naroda, bit će i buna. Rat ne pita, smije li doći. On dolazi kao smrt. O tom bi znale najbolje pripovijedati lubanje onih kraljeva. Čija je ona lubanja na vršku prijestolja?

Nagir-ekali: Kralja Urze iz zemlje Urartu. Ubio se, kad je čuo, da je kralj Šarukin zarobio njegovu ženu i djecu.

Bizizana: Čula sam za njega. U toj lubanji su kolale mnoge plemenite misli.

Nagir-ekali: Sada je prazna. Prije je kralj Šarukin rado pio iz nje vino.

Bizizana: ...i mnogo puta ljubio Urzinu udovicu.

Nagir-ekali: To je bilo nekada. Sad je kralj vrlo osamljen.

Bizizana: Misli li još uvijek, da je pobijedio cijeli svijet?

Nagir-ekali: Osvojio ga jest, ali ga nije pobijedio. Ipak je on danas gospodar svijeta.

Bizizana: Narodima ne gospodari mač, nego srce i razum. Ljudi traže zadovoljstvo. Danas već i djeca vide, da mač kralja Šarukina nije donio svijetu zadovoljstva.

Nagir-ekali: I kralj to uviđa. Za to je proglasio po cijelom kraljevstvu, da mu se danas prijave svi, koji misle, da znaju, kako bi ljudi mogli postati zadovoljni.

Bizizana: Meni se čini, da mu se sada neprestano samo strah pred smrću vrze po glavi. Ostario je.

Nagir-ekali: Istina je, nije mu uspjelo ni sebe, a kamo li sve narode spasiti od neizvjesnosti u životu i poslije smrti. Nikako se nije mogao snaći u tom pitanju.

Bizizana: Ne čudim se, jer i laž i istina obećavaju čovjeku spasenje. Hoće li pred kraljem govoriti o zadovoljstvu i koja žena?

Nagir-ekali: Prijavila se građanka Iltanija.

Bizizana: Onda ću i ja govoriti. Neka svi vide, da i u glavi nerotkinje mogu biti pametne misli.

Nagir-ekali: Ne spominji, što sam ti rekao.

Bizizana: Ne brini se! Idem obući svečano odijelo, neka se vidi razlika između obične građanke i nasljednice asirskog prijestolja. (Odlazi)

Nagir-ekali: ... i moje buduće kraljice i gospodarice.

Drugi prizor.

Nagir-ekali, zatim Senaherib.

Nagir-ekali: (za sebe) Veliki svećenik bi me odmah otjerao s dvora, kad bi udao svoju kćer za Senaheriba. Zato ću pomagati Bizizanu. Ima ljudi, koji bi rado i iz moje lubanje pili vino.

Senaherib: (dolazi ponosno) Neka tvoju odanost i vjernost nagradi Šamaš, bog sunca. Šta razmišljaš?

Nagir-ekali: (puzavo) Duh mi je pun misli i straha. Vidim, kako se na svijetu sve okreće, i bojim se nesreće. Naši svećenici nešto šuruju, a svećenstvo je cijeloga svijeta međusobno povezano. Uvijek nešto smišljaju, pripravljaju i dogovaraju se. Svi se takme u ime svoga boga za vlast radi osobne koristi. Zato se može danas sve dogoditi. I narod se je pokvario. Ljudi vide danas u tuđim pravima i zaslugama nepravdu, u tuđoj časti sumljivu prošlost, u tuđem imetku vrelo svoje zavisti i lakomosti, u tuđim ženama i djeci ružice, kojima svatko smije odrezati cvijet.

Senaherib: Istinu govoriš. Izigravaju kralja, državu, sud, oca, muža, ...

Nagir-ekali: ... bogove, vjeru i ne misle na drugi život.

Senaherib: To se događa, jer je malaksao moj otac i naš kralj. Čim u državi nema dosta strogosti, javljaju se u glavama nekakova prava. To su demoni, koji se spuštaju sa svih strana na duše ljudi. (Živahno) Smrtni duh Utuku prolazi gradovima, kućama i hramovima, mjesto da se skita po neprolaznim šumama, gorama, pustinjama, jezerima i morima. Ekini (pokazuje na lubanje) duhovi nesretnih i zlih pokojnika proganjaju u snu i na javi svoje znance, mjesto da traže svoj mir. Iz ruševina se dovlače Ali na ljude, koji spavaju. Rabisu, Labartu i Ahazu znaju udariti i na samoga kralja (pokazuje na prijestolje) i popeti se na njegovo mjesto.

Nagir-ekali: Imaš pravo. Samo kralj je ravan bogu. Zato se demoni boje kralja, kad je strog.

Senaherib: Čim kralj pokaže svoju moć, postaju ljudi dobri. Moj otac je svaki dan slabiji, a ljudi gori. Neko bi morao čovječanstvo povesti k boljoj sreći.

Nagir-ekali: To možeš biti samo ti.

Senaherib: Sam ne mogu.

Nagir-ekali: S Bizizanom.

Senaherib: Hoćeš li mi i ti pomoći?

Nagir-ekali: Možeš li o tom sumnjati?

Senaherib: I nas troje je premalo.

Nagir-ekali: Treba predobiti bogataše, svećenstvo i državnike. Obećaj i Nabu-Maliku, da će postati veliki svećenik, Nakaru, da će biti činovnik, Ilušu-Ibinu, da će biti vrhovni upravnik, sukalu i da će moći slobodno i dalje trgovati s robovima. On može provesti štogod hoće, jer se zna, da njegovo bogatstvo leži u svakom gradu. Dobar je sa svećenicima i pozna sve njihove tajne. Najveća mu je pogrješka, što je skup.

Senaherib: Kad se radi o sreći naroda, nije ništa skupo. I životi tisuća vojnika vrijede u tom slučaju manje nego jedna bojna kola ili ovaj krilati bik.
Nagir-ekali: Na narod ne smijemo ipak zaboraviti. Treba mu utuviti u glavu, da mu prijete velike nesreće, i da ga možemo samo mi spasti.
Senaherib: Tako je.
Nagir-ekali: Nabu-Malik je u svetištu, ako želiš, ja ću ga pozvati.
Senaherib: Zovi ga.
Nagir-ekali: Odmah (ide do svetišta, odgrne zastor, mahne rukom i čeka)
Senaherib: (razmišlja) Baš sam radoznao, šta će mudraci kralju svjetovati, i što će zatim kralj učiniti. Moj otac postaje sličan djetetu, koje plače, jer je nezadovoljno. Dosta je uživao u prolijevanju krvi, presvlačio zidine osvojenih gradova kožom pobijeđenih neprijatelja, oko svoga čadora nabijao zasužnjene kraljeve i knezove. Hiljadu je žena bilo žrtvom njegove pohote, najbiranija su jela podraživala njegovo nepce, a najbolja pila njegovo grlo, pa ipak je nezadovoljan. Čini mi se, da se boji osvete neprijatelja, koje je poslao bogu Nergalu u podzemni svijet. Tamo su se svi skupili, a on vidi, da će doskora k njima bez vojske — sam. Očito više ne vjeruje, da u asirskom kralju ima božanstva. Hahaha! U maču ga ima više. Imam li pravo vi mudre glave nekadašnjih kraljeva? (Pita lubanje)
Nabu-Malik: (dolazi iz svetišta s gorućom uljanicom u ruci)

Prizor treći

Senaherib, nagir-ekali, Nabu-Malik.

Nagir-ekali: Naš kraljević želi s tobom govoriti.
Nabu-Malik: Neka ti, kraljeviću, ovaj dio vječne vatre donese sreću. Pokoravam se tvojoj zapovijedi.
Senaherib: Neka su ti skloni bogovi. Reci nam razloge, koji su naveli kralja, da traži od bogova pametnije ljude. Suđeno je, da čovjek bude nezadovoljan, a on traži mudrace, koji će mu kazati, kako bi se ta odredba bogova mogla izigrati.
Nabu-Malik: Kralj mi je već odavna rekao, da asirska država ne daje potpuno zadovoljstvo ni njemu ni građanima. On misli, da zadovoljstvo mora biti vječna vatra, koja uvijek grije ljude. Čudan je postao. Uvijek misli na dva života i na dva svijeta, koja su određena za ljude.
Nagir-ekali: Kralj je došao do uvjerenja, da ne može postojati sklad između jednog i drugog ljudskog života i jednog i drugog svijeta, dok bude vladao mač. Zato, veli kralj Šarukin, mora zemaljska država biti uređena kao i nebeska. Međutim još nije bilo takove države, i u tom on vidi razlog nezadovoljstvu. Sad promišlja, kako će preurediti asirsku državu u tom pravcu.
Senaherib: Je li još štogod govorio?

Nabu-Malik: Jest, ali ga ja nisam razumio. Čini mi se, da je htio reći, kako bi ljudi postali zadovoljni, kad bi bogovi ukinuli smrt.
Senaherib: Vjerujem. U tom slučaju bi on ostao vječno mladi kralj i onda bi možda bio zadovoljan. Reci mi, da li su sukalu i turtanu kralju posve iskreni?
Nabu-Malik: Ne znam, ali sam opazio, da kralj ima u njih potpuno povjerenje.
Senaherib: Jesi li ti opazio, da kod nas nije sve u redu?
Nabu-Malik: Kako ne bih! Imam dva zdrava oka i bistru pamet, vidim sveder dobro.
Senaherib: Bi li trebalo štogod promijeniti? (Nagir-ekali klima glavom)
Nabu-Malik: Svakako. Najprije bi trebalo promijeniti velikog svećenika božice Ištare, jer kralj, sukalu i turtanu rade sve po nebeskim znakovima, koje im saopći i tumači veliki svećenik.
Nagir-ekali: Bi li nam ti htio pomoći, da provedemo potrebite promjene?
Nabu-Malik: Kako ne bih? Ja mogu sve nebeske znakove protumačiti, kako odgovaraju našim potrebama.
Senaherib: Mi želimo ukloniti opasne i nepotrebne bune te druge neprilike, koje nam se spremaju.
Nabu-Malik: Samo zapovijedaj, kraljev sine, sve će biti izvršeno.
Senaherib: Obećajem ti, da ćeš postati veliki svećenik, ako uspijemo.
Nagir-ekali: Ako ne budeš šutio, sigurna ti je smrt. Dobro bi bilo, da se raziđemo, jer sukalu i turtanu običavaju doći u ovo vrijeme, da prikažu zajedničke žrtve. Oni su vrlo sumljičavi ljudi. Možda će danas žrtvovati kasnije radi velikog primanja kod kralja, ali sigurno je sigurno.
Senaherib: Idem ocu zaželjeti dobro jutro. Prati me, Nagir-ekali!
Nabu-Malik: Ja idem u svetište. (Pozdrav)
Nagir-ekali: Odmah ću doći. (Kad se spusti zavjesa iza Senaheriba i iza Nabu-Malika) Jedan hoće da postane kralj, a drugi veliki svećenik. A ja? (Odlazi za Senaheribom)

Prizor četvrti.

Nabu-Malik, zatim Ilušu-Ibin.

Nabu-Malik: (vraća se iz svetišta) Ja bih dakle mogao postati veliki svećenik. Nu bilo bi nezgodno, da me postave Senaherib i nagir-ekali velikim svećenikom, jer su oni u sebi zabacili bogove, a kad čovjek zabaci boga, uništi u sebi čovjeka. Uostalom će Senaherib svakako postati kralj, a onda je bolje, da smo u prijateljstvu. Ako budem nebeske znakove tumačio po njegovoj volji, spast ću narod od raznih nesreća i bune.
Ilušu-Ibin: (dolazi iz svetišta) Kupio sam nekoliko kraljevih robova i žrtvovao čistu golubicu za sretan kup. Gdje je nagir-ekali, da mi kaže, kada će kralj primiti ljude, koji će tumačiti, kako bi se svijet mogao spasti od nezadovoljstva. I ja kanim govoriti.

Nabu-Malik: Što kaniš ti kralju preporučiti?
Ilušu-Ibin: Proglašenje potpune slobode trgovanja. Pomisli, kako bih ja i kako bi svi drugi ljudi sretni bili, kad bismo mogli kupiti svakoga dužnika s njegovom djecom. Trgovina bi bila sasvim sigurna.
Nabu-Malik: Broj robova bi silno narastao, jer ima malo ljudi, koji nemaju dugova.
Ilušu-Ibin: Naši svećenici tvrde, da rob može biti sretniji i zadovoljniji od običnih slobodnih ljudi.
Nabu-Malik: Ja svejedno ne bih htio biti rob. Veseli me, što sam se izdigao nad obične ljude kao i ti. Kažu, da si jedan od najbogatijih Asiraca.
Ilušu-Ibin: To još nije ništa prema onom, što bih ja postigao, kad bi se dopustila potpuna sloboda u trgovini.
Nabu-Malik: Kralj Šarukin je ne će nikada dopustiti. Senaherib bi to mogao učiniti, kad bi postao kralj.
Ilušu-Ibin: To je teško čekati.
Nabu-Malik: Ja mislim, da bi se i narod pobunio.
Ilušu-Ibin: Za narod lako. Treba mu obećati sve moguće i nemoguće, i narod odmah snosi dalje svoju bijedu. Ko ostane nemiran, mora biti proglašen buntovnikom i kažnjen. Ja bih znao narod lako zadovoljiti.
Nabu-Malik: Onda govori sa Senaheribom.
Ilušu-Ibin: I sa Bizizanom. I ona će danas govoriti pred kraljem.
Nabu-Malik: ... čini mi se samo zato, jer se prijavila još jedna žena.
Ilušu-Ibin: Koja žena?
Nabu-Malik: Udovica Iltanija. Poznaš li je?
Ilušu-Ibin: To je vrlo čudna žena.
Nabu-Malik: Zašto?
Ilušu-Ibin: Jer ne živi kao drugi ljudi. Vrlo je bogata, a sav svoj prihod daje siromasima i bolesnicima, mjesto da uživa. Radi cijeli dan. Lijepa je kao jabuka, a ne će da se udaje. Njezin muž je bio časnik u našoj vojsci. Kod brda Karmel bio je teško ranjen, a čim je Iltanija za njegovu nesreću saznala, došla je u pratnji svoga roba s jednom karavanom, da ga dvori. Na brdu Karmelu upoznala je neke čudne ljude, koji su besplatno njegovali njezinog muža. Čini mi se, da je Iltanija pristala uz njihovu nauku.
Nabu-Malik: Šta naučavaju ti ljudi?
Ilušu-Ibin: Oni se smatraju sinovima nekog židovskog proroka Ilije. Vjeruju samo u jednog Boga i vele, da je njihov Bog svemoćan, vrlo strog ali pravedan. Svijet i ljude je stvorio iz svoje božanske ljubavi, a kazni nesamo svakog čovjeka nego i cijele narode, pače i države, ako se ogriješe o njegovu ljubav. Oni hoće da vrate Bogu ljubav za ljubav, odriču se uživanja, čine svakom dobro s riječima: neka nam naš Bog plati. Tamošnji ih narod voli i cijeni. Pričaju, da je tamo tako živio prije sto i pedeset godina i prorok Ilija. Ni jedan od njih nije oženjen, a međusobno se smatraju braćom.

Nabu-Malik: Šta žrtvuju svojem Bogu?
Ilušu-Ibin: Sve osim ljudi. Uvijek mole svojega Boga, da im pošalje kralja, koji će biti kralj nad drugim kraljevima. Meni se čini, da su to najgori ljudi, jer ne će da budu kao mi ostali.
Nabu-Malik: Svašta ima na tom svijetu. Idem u svetište pregledati žrtve.
Ilušu-Ibin: Ja ću u predvorju čekati kraljev poziv. (Odlaze)

Prizor peti.

Senaherib, zatim **Bizizana.**

Senaherib: (vraća se iz očevih odaja) Kako može jedan asirski kralj ovako ludo i osamljeno živjeti! Mogao bi imati tisuće žena, robova, činovnika, pjevača, plesačica i svega, što mu srce zaželi. Živi kao siromah. Ne priređuje ni gozbâ ni lovova ni utrka. Vina se kvare u podrumima. Zato je nezadovoljan. Zašto ne preda sve to meni? Zapravo je nagir-ekali kralj, jer on zgrće većinu kraljevskih prihoda sebi. Nisam vidio veće lakomice.
Bizizana: (ulazi u svečanom odijelu) Senaheribe, sve moje! Čula sam kraljev nalog i došla sam, da mu kažem, da sam ja potpuno zadovoljna, kad vidim tebe, Senaheribe, srce moje.
Senaherib: Dok on traži zadovoljstvo, nezadovoljstvo raste. Nešto bi trebalo učiniti, da ne dođe do iznenađenja. Bojim se, da ću ostati bez prijestolja i života. Mnogi su proti meni i tebi.
Bizizana: Sve ja znam. Treba maknuti turtana i sukala.
Senaherib: Nemoguće!
Bizizana: Sve je moguće. Vidjet ćeš.
Senaherib: Ne govori više o tom. Dolaze.

Prizor šesti.

Ulaze **nagir-ekali, sukalu, turtanu, abamati** s pločom i pisaljkom. **Iti-Usati, Nakaru, Ilušu-Ibin, Iltanija** u pratnji roba. Robovi se stavljaju iza svojih gospodarica. Muškarci stoje na jednoj, ženske na drugoj strani. **Nabu-Malik** dolazi kasnije iz svetišta.

Nagir-ekali: (nakon pozdrava) Sukalu amo, pokraj sukala turtanu, dalje ostali po starosti. Žene na drugu stranu. Abamati pred prijestolje. Idemo po kralja. (Odlazi sa Senaheribom)
Bizizana: (robu) Dobro zapamti, što će se govoriti.
Rob: Sve ću zapamtiti, srce moje. Ako treba, i poginut ću za tebe. Ti si mi sve.
Bizizana: Budi oprezan. Šuti.
Abamati: Kralj dolazi! (Svi padaju nice)

Prizor sedmi.

Prijašnji i kralj s pratnjom, Senaherib i nagir-kali. Šarukin ide na prijestolje, sjedne i digne ruku. Svi ustaju. Abamati sjeda na podnožje prijestolja i piše govore.

Sukalu: Kralju i gospodaru naš! Izvršio sam nalog. Tako mi boga sunca Šamaša proglasio sam, da kralj naš i gospodar zove svakoga, koji misli, da zna, kako bi se mogao spasti svijet od nezadovoljstva. Proglasio sam nadalje po tvojem nalogu, da niko ne će nikada nikom odgovarati za svoje riječi, koje danas izgovori ovdje pred tvojim kraljevskim licem. Javili su se: Iti-Usati, asirski građanin (pada nice), Ilušu-Ibin, trgovac robova (pada nice), Babilonac Nakaru (pada nice), Bizizana, žena tvoga kraljevskog sina (pada nice) i Iltanija, udovica i asirska građanka.

Šarukin: Neka govori najstariji! (Svi se dižu)

Iti-Usati: Kralju i gospodaru naš! Bogovi se dive tvojoj moći, a ljudi golemim gorama, morima, oranicama i šumama, gradovima i kulama, koje si osvojio, sjajnim hramovima, palačama i prokopima, koje si sazidao.

Sukalu: Velik je naš kralj! (Svi potvrđuju)

Iti-Usati: Svagdje žive tvoji narodi upirući oči u tvoj sjaj, ali pogledaj, kralju, svojim bistrim okom narode i odmah ćeš vidjeti razlog nezadovoljstvu. Na svim putevima posrću kažnjenici s izbodenim očima, iščupanim jezikom, odrezanim usnicama, nosom i ušima. Za male pogreške se ljudima sijeku ruke i noge. Pred gradskim vratima ima uvijek lješina, koje njiše vjetar. Po trgovima, vinogradima, vrtovima i cestama istaknute su na dugačkim kolcima lubanje nekadašnjih ljudi. Na gradskim zidinama se suše ljudske kože.

Sukalu: Bez kaznenih zakona nema države. Bogovima i kralju treba dati zadovoljštinu za počinjene grijehe i opačine.

Iti-Usati: Na trgovima i javnim mjestima izloženi su zarobljeni velikaši u krletkama. Vrat im steže pasji ovratnik. Mnogi su privezani na stup konopcem, koji su im provukli kroz obraze. Često moraju jesti i spavati zajedno s psima i svinjama. Izvršitelji kazne tuku osuđenike, dok im ne prebiju sve kosti, kuhaju ih u vrelom ulju, nabadaju ih na kolac, ili im svlače živima kožu. Njihovim mesom hrane ptičurine, ribe i druge životinje.

Nabu-Malik: Sve se to radi po božanskim zakonima.

Iti-Usati: U tamnicama su sazidane peći za spaljivanje i blagovaonice lavova i tigrova. Osim vojnika ima više bijednih, izmučenih, izgladnjelih, grbavih i hromih, nego zdravih i čitavih asirskih građana. Sve se kažnjava pored globe još i teškim tjelesnim kaznama i smrću. Može li kraj takovih prilika vladati zadovoljstvo?

Sudovi sude po ugledu tužioca, a ne po krivnji osuđenoga.

Turtanu: Ne potvaraj sudove!

Šarukin: Danas je slobodno ovdje sve govoriti.

Iti-Usati: Hvala, kralju i gospodaru naš! Kod nas se kažnjavaju u ratu oni ljudi, za koje se zna, da su nevini. Za kralja Asurbanipala stoji pisano da je poklao sve građane osvojenog grada. Momke i djevojke je posebno spalio u velikoj peći. Koliko puta se je to odonda dogodilo? Od odrezanih glava prave se piramide, a na gradskim zidinama priređuju se pticama gozbe od mrtvih ljudi. Koliko puta su sinovi morali razbijati suhe kosti svoga oca, dok ih nije vjetar raznio? Sjeti se, kralju i gospodaru naš, kako teško nose zarobljenici poslije rata na leđima glave svojih rođaka i prijatelja. Gotovo svi su nevini i trpe posljedice pogrešaka svoga kneza. To još nije sve.

Sukalu: Ovaj ne će prestati.

Iti-Usati: Danas žive oni, koji imaju, od onih, koji nemaju. Livade, vinogradi, oranice, pašnjaci i šume su podijeljeni hramovima i bogatašima. Od čega da onda narod živi? I ono malo, što si priskrbimo, oduzima nam se za svašta. Seljak ne smije seliti. Građani padaju redom u ropstvo za lihvarske kamate i zarade bogataša. Dugovi nastaju većinom radi hrane, a jesti se mora. Može li dakle narod biti sretan? Može li biti zadovoljan?

Ukini, kralju, tjelesne kazne, dopusti jednaku obranu, zajamči ličnu slobodu i nepovredivost vlasništva, zabrani lihvu i odredi, da se hranimo s plodovima, koje nam bogovi dadnu na našoj zemlji (pada nice).

Nabu-Malik: Ovaj čovjek je pun demona.

Šarukin: Neka govori Ilušu-Ibin!

Ilušu-Ibin: (pada nice, ustaje zajedno s Iti-Usatijem) Kralju i gospodaru naš! Ja sam trgovac robljem. Sa svojim karavanama sam nekoliko puta obišao cijelu tvoju kraljevinu. Poznam sve tvoje narode i govorim razne jezike.

Ljudi žive od privrede svoje i svojih djedova. Gdje nema privrede, vlada siromaštvo i nezadovoljstvo. Privreda je temelj napretka za svaki narod, a trgovina je podloga privrede. Ako čovjek nema čvrste podloge za svoju privredu i napredak, sličan je lavu u vodi, ribi u pijesku, zmiji u zraku, orlu u šikari. Za trgovinu je potrebna sloboda kretanja i zaduživanja svakog građana; jednom riječju: potrebna je narodu sloboda trgovanja. Narod, koji bi dobio takovu slobodu, mora postati zadovoljan (Pada nice).

Šarukin: Neka govori Nakaru!

Nakaru: (Pada nice, ustaje zajedno s Ilušu-Ibinom) Kralju naš i gospodaru! Dva jednaka cvijeta nisu nikada sasvim jednaka. Uvijek postoji među njima barem nekakova razlika. Na svijetu ne postoje dvije jednake stvari. Tako je i kod ljudi. Tjelesne i duševne sposobnosti su vrlo različite. Često se dogodi, da junak rodi kukavicu, kukavica junaka. Jedni ljudi rade rukama, drugi duhom. Ima i ljudi, koji su znali upravljati sa stotinu naroda, dok drugi nisu znali upravljati ni sa samima sobom. Neki mogu naučiti sto jezika, drugi niti jednoga.

Kod nas se prelazi preko toga. U glavnom postaje sin ono,

što mu je bio otac, jer ne smije postati, što želi da postane. To je prvi razlog nezadovoljstvu.
Nabu-Malik: Tako su bogovi odredili. Otac tkalac — sin tkalac; otac trgovac — sin trgovac; otac svećenik — sin svećenik; otac kralj — sin kralj.
Nakaru: Drugi razlog nezadovoljstvu je prisilna šutnja. Kod nas se smije govoriti samo ono, što zakoni dopuštaju. Svi znamo, da u čovjeku može živjeti kadkad bolja misao nego je u zakonu izražena. Osim toga smiju neki ljudi govoriti o stvarima, o kojima je drugima zabranjeno i misliti. Ako dopustiš dakle, kralju i gospodaru naš, da si svaki čovjek smije odgojiti svoju duševnu i ćudorednu osobnost po svojoj volji, bit će svi zadovoljni (Pada nice).
Nabu-Malik: Onda bi ljudi srušili sve božanske i ljudske zakone.
Šarukin: Neka govori Bizizana!
Bizizana: (pada nice, ustaje s Nakaruom): Kralju i gospodaru naš! Muž i žena su i u tijelu i u duhu dva sasvim različita čovjeka. Jednaka nam je samo svrha. Osobito su različite naše potrebe i sposobnosti. Ukoliko su ipak jednake, razlikuju se u mjeri i u načinu, kojim se služimo. Žene imaju mnoge sposobnosti, kojih muževi nemaju i obratno. Ima pače i čistih muških i ženskih pojmova, koje si međusobno pozajmljujemo. Žene nisu i ne će nikada sastaviti vojsku od žena. Vojska je muški pojam, tvorevina muškaraca, kojom se znaju i žene poslužiti. Ženi je manje više svejedno, kojemu narodu rađa podmladak. Muž zahtijeva, da njegova djeca pripadaju njegovom narodu. Naprotiv je ženski pojam, ženska osebina nerotkinja. Muževi često izrabljuju...
Šarukin: Dosta je! Neka govori Iltanija (obe padaju nice).
Iltanija: (Obe ustaju, kad kralj digne ruku) Kralju i gospodaru naš! Tvoje kraljevstvo je kolijevka prvoga ljudskog tijela i prvog ljudskog duha, kolijevka čovječanstva, njegovog znanja i vjerovanja, njegovog zadovoljstva i nezadovoljstva. Iz tvojega kraljevstva se razgranio ljudski rod kao bršljan po cijelom svijetu ponesavši sa sobom znakove svojih roditelja: tijelo — zemlju i duh, koji ostavlja tijelo. Potomci prvih ljudi raznijeli su sa svojim tijelom prah svoje prve domovine po cijeloj zemlji, a s duhom pisma Stvoritelja pisana svakom čovjeku.
Da odgovorim na tvoje pitanje, kralju i gospodaru moj, moram opetovati riječi tih Božjih pisama i pokazati pečat, koji je Stvoritelj utisnuo u srce svih ljudi.
Sukalu: Ova žena lijepo govori.
Iltanija: Prvo pismo počima riječima, da postoji samo jedna Istina, jer dvije oprečne Istine ne mogu postojati. Sve istine su samo jedna istina. Bog je istina, i zato postoji samo jedan Bog.
Nabu-Malik: Šta govori ova žena?
Iltanija: Iza prve riječi, da je Bog Istina, slijedi druga riječ, da je Istina neprolazna. Što je jedamput istina, bit će uvijek istina. Istinu ne može ništa srušiti. Istina je dakle vječna i svemoćna. Zato je Bog svemoćni gospodar neba i zemlje i svega, što se nalazi

na njima i izvan njih. Mi pak ljudi k tome znamo, da smo ovisni o Bogu — Istini.
Šarukin: Bilo bi strašno, kad bi laž bila gospodar neba i zemlje, i kad bismo mi ljudi bili ovisni o laži.
Iltanija: Još strašnije je, kad se čovjek protivi Istini, svemoćnom Bogu; on je onda u službi laži. Tada progovara u duši drugo Božje pismo samo.
Sukalu: Ti misliš na savjest.
Iltanija: Da, ali ne mislim samo na glas savjesti, nego i na glas, koji nam stalno dovikuje u našoj duši: slušaj Boga — Istinu, jer te on ljubi. On je milosrđe, ali i pravednost. On ravna svijetom, nagrađuje i kažnjava. Ne boj se istinitog Boga, jer je on čisto dobro. U Bogu ne može biti zla, jer onda Bog ne bio Bog. Sve je dakle dobro, što dolazi od Boga. Na svijetu je dakle moglo biti samo zadovoljstvo, dok su u srcu ljudi vladali samo istina i njezina volja.
Šarukin: Razumijem. Istina je vrelo zadovoljstva.
Iltanija: Ispravno si rekao, kralju i gospodaru moj! Čim čovjek suprotivi svoju volju volji Istine, pošao je putem laži, jer trećega puta nema. Šta se dogodilo? Ono, što se moralo dogoditi: Laž i istina ne mogu nikad zajedno. Čovjek je ostao sam, jer je ostavio Istinu, a laž ga je prevarila. Oko čovjeka se pokazala lijepa, ali i strašna priroda. Čovjek je u taj čas oćutio, da mu je kolijevka postala tvrda i neravna, zabolio ga je gubitak Istine, zaplakao je i ugledao suzu. Postidio se i oćutio krv, vrućinu, zimu, strah i tjeskobu. Došlo je nezadovoljstvo... Rukama se počeo boriti proti prirodi, duhom proti nezadovoljstvu misleći, da ga može svojim umom pretvoriti u zadovoljstvo. Prvom, drugom i nijednom čovjeku to nije uspjelo. Svi su ljudi do danas tražili svojim razumom zadovoljstvo, a gotovo svi su se udaljivali sve više od njega.
Šarukin: Reci nam, zašto? Ja vidim na tebi, da znaš razlog.
Iltanija: Kralju i gospodaru moj, odmah ću ti odgovoriti. Mi ljudi nismo svemogući kao Bog, zato i ćutimo ovisnost od Onoga, koji sve zna i može. Kad Njega ostavimo, sili nas čuvstvo ovisnosti, da si nađemo, zamislimo ili stvorimo drugo više biće mjesto Istine. Razumljivo je, da je s početka čovjek mislio na samo jedno takovo biće, ali kad je vidio, da ima raznih nevidljivih sila, počela je ljudska mašta raditi i stvarati jednoga boga za drugim. Čovjek si može više biće predstaviti samo kao osobu, jer bi drukčije to biće bilo niže od čovjeka. Zato je pridavao novim bogovima razna osobna svojstva. Dok laž nije čovjeku duh sasvim potamnila, postajale su samo nevidljive prirodne sile bogovima. Čovjek je mislio, da su one duhovi. Kasnije je čovjek sve više i više sebe varao. Pojam o Bogu prenio je na vidljive stvari u prirodi. Posljedice se uvijek povećavaju.
Nabu-Malik: Zar u prirodi nema božanstava?
Iltanija: Nema. Priroda se očituje kao nositeljica blagoslova, stvarateljica, majka svega života, ili kao strašna razorna sila svega,

što je rodila. Je li to svojstvo božanstva i vječnosti?
Nabu-Malik: Strašno! Strašno!
Šarukin: Šuti, ne prekidaj! Ova žena pametno govori.
Iltanija: Sad dolazi još strašnije. Kad je čovjek napustio Istinu, počeo je štovati prirodu. Svak vidi, da čovjek štujući prirodu pada sve niže i niže, jer kad priroda postane bog, nastaje uživanje prirode bogoslužjem. Iz štovanja prirode kao boga potiču likovi sastavljeni od ljudi i životinja, tjelesa izmišljenih bogova s mnogo udova, kipovi i slike, koje tobože sadržavaju moć boga sunca, mjeseca, oluje, munje i drugih prirodnih sila. Odatle potiče dioba bogova na životinjske spolove. Svemu tomu pridaju se i svojstva ljubavi, hrabrosti, pravednosti i drugih božanskih vrlina.
Nabu-Malik: Ja više ne mogu ovo slušati.
Šarukin: Dobro će biti, ako i Ti jedamput čuješ istinu. Poslije Iltanije možeš ti govoriti. Iltanijo, nastavi!
Iltanija: Vrelo svega toga je laž, koja se množi kao jato nesnosnih muha. Zato imamo danas na svijetu kod svih naroda stotine i tisuće raznih bogova, božica, polubogova, polubožica, dobrih i zlih duhova, igigija, anunakija, demona svake vrsti. Cijela priroda je postala u očima djece laži svijetom duhova i strašila. Čovjek misli, da je na sve strane opkoljen pogibeljima i neprijateljima, a opkoljen je zapravo samim lažima. Dok su u jednu ruku u čast prirodi kao nositeljici blagoslova prisiljene djevojke žrtvovati svoju nevinost, moraju u drugu ruku majke u čast prirodi uništavateljici slušati lelek svoje djece, koju bacaju kao žrtve sa pećina ili prže u usijanim žvaljama kanaanskih bogova. Sve to prati veselje i glazba sastavljena od tisuća glazbenika i pjevačica, bezbrojnih plesača i plesačica.
Nabu-Malik: Kakav bog, takove i žrtve njemu.
Iltanija: Tako je! Priroda je sluga čovjeku, a čovjek je diže na božansko prijestolje. Čovjek vara sam sebe. To su posljedice laži. Kako daleko će zbog toga rod ljudski padati!
Šarukin: Po čemu ti najlakše raspoznaješ istinu, a po čemu laž?
Iltanija: Istina se pozna po milosrđu, ljubavi, iskrenosti, čistoći i ostalim krepostima. Laž podiže nad krepost varave naslade, a nad Istinu tobožnja ljudska prava: razne slobode, osvetu, bludnost, oholost, zavist, mržnju, nevjeru i kletvu. Što bude čovječanstvo dulje živjelo, izmišljat će uvijek nova prava i potrebe. Stara prava i stare potrebe će redom propadati. A tako je i s dužnostima. Istina je sa svojim krepostima bila, ostala i ostat će uvijek ista, jednaka.
Kralju i gospodaru moj! U tvojem kraljevstvu je danas stjecište svakog zemaljskog dobra i bogatstva, najljepših ljudi i najslađih plodova, najljepšeg cvijeća i najdivnijih životinja. Sve to služi laži, jer ovdje ubija brat brata, sin oca, žena vara muža, majka prodaje kćer za svoje nakite, čovjek prodaje čovjeka i njegovo imanje, pače i za kamate. Sve hoće da uživa. Mjesto

međusobne ljubavi imamo međusobnu laž. Vjernosti nema. Uza sve to traže se bezgrješne i čiste žrtve, djeca, jaganci, golubice; traže se bezgrješni svećenici i svećenice za prikazivanje žrtava. To nam je ostalo odonda, kad su se ljudi klanjali čistoj Istini. To je onaj biljeg, Božji pečat na Božjim pismima, koja nosi svaki čovjek u svojoj duši.
Senaherib: Ti bi htjela, da svi ljudi budu čisti svećenici i svećenice.
Iltanija: Nemoj me krivo razumjeti, kraljev sine. Svaki čovjek ima u svom srcu žrtvenik, na kojem su barem zapretane: Istina ljubav, milosrđe, skromnost, čistoća i iskrenost. Od vremena do vremena iskoči po koja iskra s tog žrtvenika u dušu čovjeka, rasvijetli je i ugasne, ako padne na oholost, bludnost, nevjeru, zavist, mržnju. Ako padne na neokaljano mjesto ili na pokajanje — razbukti se veliki plamen, koji daje čovjeku pravi ponos i istinito zadovoljstvo. Čovjek, koji taj plamen čuva, koji ga hrani — čisti je svećenik svoje duše.
Senaherib: (prezirno) Ti si pjesnikinja, koja mašta.
Iltanija: Nisam. Rekla sam ti, da Istine ne može ništa srušiti. Nju je štovalo svako koljeno, i uvijek je bilo ljudi, koji su je propovijedali, i ja je propovijedam.
Ilušu-Ibin: To je jalov posao.
Iltanija: Nije, jer je Bog pravedan i zato ne ostaje dužan. Priznajem, da je taj poso težak, jer sastoji u samozataji i odricanju, ali je sladak onome, koji bježi od laži. Daje mu zadovoljstvo, koje se ni s čim ne može porediti. Zato imaju čiste i nesebične žrtve istini u očima laži obilježje neplodnosti. Ne treba, da se svi ljudi odreknu svijeta, ali neka se barem na žrtveniku njihovog srca diže prema Bogu miris krjeposti.
Šarukin: Jeste li čuli velikaši i građani asirski?
Iltanija: Laž se ne žaca nikakovih sredstava, da to spriječi i odmah stavlja na čovjeka neizmjerno velike zahtjeve. Ponajprije traži, da joj čovjek žrtvuje sama sebe. Redovito uspijeva, jer čovjek na koncu konca vjeruje sam svojim lažima. Laž postizava nadalje uspjehe obećanjima, jer zna, da je čovjek pomaman za nadama. U prvom redu obećava mu zadovoljstvo, a daje neugodnosti i nesreće. Kad ne bi tako činila, ne bi bila laž. Bila bi Istina! Čim joj se čovjek žrtvovao, počinje se igrati s njim kao zla i pokvarena majka sa svojom djecom: dobacuje im sumnje o postanku, životu i svrsi čovjeka, o njegovoj budućnosti, pjeva rugalice Istini, tuži se na nepravde, vapi za osvetom, uživa u svađi, prevaru naziva spretnošću, sposobnošću i znanjem, potvara i kleveće svakoga, za koga misli, da bi joj mogao uspjeh pokvariti. Kad je djecu u tom uvježbala, dolaze na red bludnost, u nebrojenim oblicima i na nebrojene načine. To najbolje pokazuje i svjedoči, kralju i gospodaru naš, današnje stanje u tvojoj državi.
Sukalu: Nisam nikada čuo ovako dobro govoriti.
Iltanija: Danas je svijet tako zapao u laži, da jednostavno ne će

više Istine. Svijet pače uništava onoga, koji žigoše laž. Zato je laž postavila nebrojene vidljive i nevidljive stražarnice, u kojima vrši službu njezina vojska dan i noć. Vojsku je sastavila od svih struka: od učenjaka, trgovaca, umjetnika, obrtnika, radnika, seljaka, robova, siromaha, muževa i žena. U prvom se redu služi majkama, da odvrati djecu od Istine. U svakoj struci se brine za podmladak na razne načine. Osobito učiteljima i učenjacima hraneći ljude uvijek istim varkama, kojima daje lijepa imena: napredak čovječanstva, napredne misli, savremene potrebe, duh vremena, plodovi znanosti i umjetnosti, građansko poštenje, građanske kreposti. Kad se pak uglavi njezina novotarija kao tisuću puta propala laž, onda ona svijesno, s podsmijehom odgovori: Nema ništa nova pod kapom nebeskom.

Šarukin: Na ovo mi odgovori, Nabu-Malik!

Iltanija: Zatim opet nesmetano propovijeda vojska laži, da je laž dopuštena u trgovini, politici, nuždi, obrani, da je pače nužna i neizbježiva radi pristojnosti u društvu. Sa ženama se nažalost dobri odnošaji stvaraju samo pomoću laskanja, tobožnjeg obzira i lažnog poštovanja. Žene najmanje trpe istinu.
Tko ustane proti toj vojski muževa i žena nastanjenih gotovo u svim zgradama ovoga svijeta, najprije ga proglase neopreznim, zatim nepouzdanim, glupim, opasnim i na koncu ga tjeraju u očaj, dok se ne ubije, ili dok ga ne ubiju. Tako laž postizava svoju svrhu. Za sve te čine nalazi laž opravdanje pred svojom djecom pomoću njihovog uma.
Pitam te dakle, kralju i gospodaru moj, može li zadovoljstvo doći na ovaj svijet, dok budu ljudi stavljali svoj um nad Istinu? Napose, dok se poglavice i državnici ne vrate k Istini, ne će biti na svijetu ni mira ni zadovoljstva. Samo Ona, Vječna Istina, može dati čovjeku mir i zadovoljstvo. Pođimo za njom, provedimo međusobnu ljubav, iskrenost i vjernost! Laži će nestati, a među nas će doći Bog - Istina sa zadovoljstvom. (Pada nice)

Šarukin: Ova žena zna, što govori. Ovim riječima nema prigovora. Je li tako Nabu-Malik? Za tvoje riječi, Iltanijo, poslat ću ti darove. (Ustaje. Svi padaju nice, a zatim izlaze redom osim nagir-ekalija.)

Prizor osmi.

Šarukin i nagir-ekali, pri koncu Nabu-Malik.

Šarukin: (Silazi s prijestolja i govori nagir-ekaliju) Iltanija me na lijep način upozorila, da u mojem kraljevstvu nema više ljubavi i vjernosti. To sam i ja već odavna opazio. Ovako dalje ne smije ići. Ja sam osamljen, a mojim dostojanstvenicima nije ništa sveto. Zato je narod nezadovoljan. Zato Senaherib i Bizizana nestrpljivo čekaju na prijestolje. Jesi li čuo, što je Bizizana govorila?

Nagir-ekali: Dobro si učinio, kralju, da joj nisi dao dalje govoriti.

Šarukin: Ja im smetam. U Senaheribu i Bizizani, a i u narodu javljaju se opasne struje proti meni. Narod zavode mudraci-trgovci i propalice-pametari. Nikom više ne mogu vjerovati. I dvor mi je opustio. Nesamo dvor nego i moje srce. Nema više veselja i raskoši u mojim odajama. A nekada? (Okreće se prema svetištu i diže ruke):
O Asure, najveći bože moj! Zaštitniče moj i mojih naroda! Ti i bogovi Nebo, Sin i Marduk dali ste mi sve, što sam želio i od Vas tražio: poklonili ste meni, siromašnom pastiru, kraljevsku čast i vlast, sinove i kćeri, svako bogatstvo i svako dobro. Postavili ste me na zemlji kraljem bez premca i imenovali ljubimcem bogova. Sada me pomalo ostavljate... Šta sam vam skrivio?

Nagir-ekali: Nemoj se uzrujavati, kralju i gospodaru moj!

Šarukin: S vašom pomoću sam potukao preko stotinu kraljeva i knezova. Razbijao sam države babilonske, elamske, medijske, maloazijske, sirijske, arapske, židovske i kaldejske. Na dalekom istoku iza zemlje Namri, na jugu dalje od ušća Eufrata i Tigrisa, zatim od Itahija preko Bit-Ham-Bana, Parsue, Mana, Urartu, Kasku-Tabuha, Musri i Arpada; preko obala velikog mora, koje oplakuje Tir, Sidon, Gebal, Filisteju, postavio sam plot, na kojem piše tvoje ime. Preda mnom su uvijek išli strah i trepet kao smrtonosan otrov u zraku. A sada?

Nagir-ekali: Bit ćeš uvijek gospodar svijeta.

Šarukin: Dolazio sam kao vjetar, koji sravnava brežuljke i gradove s livadama. Preko rijeka, jezera, mora i pustinja sam bdio kao orao. Prelazio sam bez straha crne gudure, na kojima se gubi svijet. Koliko sam osvojio neprohodivih šuma, u kojima su gospodarili nepoznati duhovi! Spajao sam rijeke, kopao prokope pravio jezera i sazidao Dur-Šarukin! A sada?

Nagir-ekali: Kralju, ti si bolestan.

Šarukin: Svaki dan vidim jasnije, da prolazim. Tijelo slabi, a duh malaksava. Prije sam se radovao, što nisam samo kralj kraljeva i knezova, nego i kralj pastira i tkalaca, koji na sve strane svijeta čuvaju moje ovce, predu i tkaju za mene. Veselio sam se, što sam kralj rudara, jer oni premeću nutrinju gora, da nađu za mene radosti: zlata, srebra i bakra, ili premeću pijesak u pustinji, da nađu za mene drago kamenje. Koliko sam uživao, bože moj, u zlatokosim poljanama i zvjezdanim noćima, čarobnim zorama i tihim večerima! Ti jedini, bože moj, znaš, da mi je pjesma znala zaljuljati dušu, kao vjetar morsku pučinu. A sad?

(Nagir-ekali sklapa iza njegovih leđa zdvojno ruke)

Iltanija je rekla, da je u mojem kraljevstvu stjecište svakog dobra, bogatstva i veselja, najljepših ljudi i najslađih plodova, najkrasnijih cvjetova i najdivnijih životinja. Šta će mi bogatstvo i pjesma, kad ih ne uživam; šta će mi najljepši ljudi i najslađi plodovi, kad su otrovni; šta će mi najkrasnije cvijeće i najdivnije životinje, kad vidim, da postajem suvišan...

Nagir-ekali: ... kralju ...

Šarukin: ... poput prijašnjih tri stotine i pedeset kraljeva asirskih i babilonskih? Mnogi već misle, da živim preko zadaća svoje-

ga života i da sam postao sličan kamenu, koji se runi i pretvara u prašinu. Mislite li tako i vi, bogovi moji? Zar se ne mogu vratiti stara vremena?

Nagir-ekali: Prestani, kralju, ja ću poludjeti.

Šarukin: Uvijek sam sagibao svoja koljena pred bogovima, uvijek nosio na srcu i usnama molitvu. Svetkovao sam blagdane, pomagao djecu i udovice, zahtijevao sam, da svaki muž preda svojoj ženi vjenčani list. Zločine sam kažnjavao, a sam sam žrtvovao skupocjene žrtve. Slušao sam svaku vašu riječ. U mojoj duši je vladao strah božji. Sazidao sam, nadario i popravio toliko hramova. Tebi, bože Asure, žrtvujem svaki dan, tebi sam, božice Ištaro, poklonio dvije kćeri. Kamo sam god došao, zazivao sam vas i kadio miomirisom prije svakog objeda...
Sve to nije donijelo mira ni zadovoljstva duhu mojemu.

(Nagir-ekali tiho odlazi)

Bogovi mi nisu nikada pokazali svojega svetog lica niti su podignuli glave, kad sam se k njima obraćao. Proroci mi nisu pogađali budućnost ni gataoci sne. Zar su sve moje molitve za mir i zadovoljstvo bile uzaludne? (Razmišlja)
Zašto je Iltanija sretnija i zadovoljnija od mene? Zašto nisam ja imao takovu ženu? Moj dvor i moje srce ne bi bili sada tako pusti. Naprotiv, bogovi moji, vi ste dopustili, da se moja žena i djeca pobune proti meni, a ja sam ih cijelom dušom ljubio. Zar sam baš ja morao zaustaviti kucanje onoga srca, u koje sam svu svoju sreću već u mladosti sakrio?
Ah, s onom nezahvalnicom je pokopana i moja sreća! I sreća mojih naroda! Odnijela mi je sposobnost za kraljevanje, skršila volju za rad i pjesmu, razbila moju misao. Po tvojoj pameti, Elato, svi smo bili krivi, samo ti prava. Htjela si kraljevati preko mene i bez mene, a ja sam te učinio kraljicom. Bila si obična, jadna i nesretna žena, a mislila si, da si božica. Raspršila si mi duh, kao da je bio kip neprijateljskog boga, a ja sam ti bio prijatelj jedini i najveći. Već četiri godine ne mogu da se snađem. Propadamo i ja i dvor i narodi. Pravo veli Iltanija, da bog bježi od nas, jer se mrzimo, satiremo i proganjamo. Ima li tome lijeka? Ljubav i istina je ono, bez čega svi na zemlji propadamo, a mi stvaramo škole i urede, u kojima igra laž glavnu ulogu.
Iltanija je bila najljepša, kad je govorila o ljubavi. Jeste li je poslali vi, bogovi moji, da me pouči, kako se mačem, otrovom i ognjem, krvlju, varkama i suzama ne stvara zadovoljstvo, ljubav, vjernost...
Šta da radim? (Okreće se opet k svetištu) Pomozite mi! Zaklinjem vas onom ljubavi, iz koje su potekli svi ljudi. (Šetajući razmišlja dalje)
Iltanija je rekla, da će doći zadovoljstvo, ako budemo poštovali Istinu. Onda bih ja opet bio prijašnji kralj Šarukin. Mojim dvorom bi se opet razlijegala pjesma, sjala raskoš, a državom vladalo zadovoljstvo. Ali ja toga ne znam više provesti. Neka to provede Iltanija, neka ona bude kraljica pjesme i ljubavi. Hoćete li mi pomoći, veliki asirski bogovi?

Nabu-Malik: (dolazi iz svetišta) Kralju, svećenici poručuju, da su danas nebeski znakovi neobično povoljni. Možeš bez straha sve poduzeti. Zvijezde sjaju jače nego obično.

ČIN DRUGI.

Trg u Ninivama. Narod prolazi u raznim pravcima zabavljen svojim poslovima. Podalje na pozornici gradski zdenac, iz kojega odnose žene i robovi vodu.

Prizor prvi.

Bubnjar praćen trubljačima sabire narod. Među drugima dolaze **nagir-ekali, Nakaru** i **Iti-Usati.**

Bubnjar: Dođite ljudi, da čujete kraljevu poruku. (Svijet se sabire)

Nagir-ekali: (u razgovoru sa Nakaruom).... Sumnja nema granica. Razilazi se u ljudskom tijelu...

Nakaru: ... i stvara u ljudskoj duši velike praznine, iz kojih se dižu tama i žalost. Ja već sumnjam u sve i ništa ne vjerujem. Naš um je jači od svake vjere i istine, jer možemo sumnjati u sve.

Nagir-ekali: To znači, da je naš um preslab, da shvati cijelu istinu. Za to baš moramo vjerovati.

Nakaru: Ja više ne vjerujem ni samom sebi.

Bubnjar: Dođite ljudi, da čujete kraljevu poruku! (Polako se svijet skuplja)

Nakaru: U svakoj ljudskoj suzi leži pitanje: gdje je pravda, gdje je zakon. To znamo najbolje mi, koje progoni nesreća i nepravda. Bio sam babilonski svećenik. Otjeraše me, jer im nisam vjerovao. Odonda sam željan korice kruha, i svi me varaju svojim obećanjima. Svojega znanja ne mogu jesti...

Bubnjar: Dođite ljudi, da čujete kraljevu poruku! Kralj Šarukin, gospodar svijeta, ljubimac bogova, sin božice poručuje svima i svakom, da svi ljudi ne vide jednako. Svijetlo je za svako oko, ali nije svako oko za svako svijetlo. Kralj vidi više nego drugi, on vidi nebo i zemlju, cijeli narod, njegovu prošlost, sadašnjost i budućnost, sreću i nesreću, zadovoljstvo i nezadovoljstvo. Kralj vidi i istinu, koja daje njegovom oku veliku snagu, vidi i laž, koja ljudima zatire vid i stvara u duši tamu. Sve to ne vide gdjekad ni cijeli narodi. Neka se zato svi mirno pouzdaju u svoga kralja...

Glas: Velik je naš kralj!

Bubnjar: Kralj je odlučio pomladiti državu, dvor, narod...

Iti-Usati: Hoće li biti rata?

Bubnjar: Kralj će sve provesti bez krvi.

Nakaru: (za se) Kakove su ovo opet varke?

Bubnjar: Neka se u dvoru prijave umjetnici i umjetnice svake

vrste, jer kralj hoće, da njima i njihovim djelima napuni svoje palače. Neka se u dvoru prijave učenjaci i svi građani i stranci, koji misle, da u svom srcu nose nešta lijepo i korisno za kralja i narod.
Nakaru: (Nagir-ekaliju) I ja ću se prijaviti.
Bubnjar: Svi treba, da služimo i pomažemo našem kralju i kraljici, koju će kralj dovesti, da usreći narod kao Semiramida. Žurite se i razveselite našega kralja i gospodara svijeta. (Odlazi s trubljačima).
Glas: Kralj je ostario, a ipak misli na nas.
Iti-Usati: Stara je istina, da na asirskom prijestolju ne sjede suvišni ljudi.
Nakaru: Ovo su posljedice Iltanijina govora.
Iti-Usati: Treba da zahvalimo Iltaniji. (Svijet se razilazi)
Nakaru: (Nagir-ekaliju) Možeš li mi pomoći, da dobijem kod kralja službu. Znaš, zarada je prva stvar na svijetu. Pripravan sam na sve.
Nagir-ekali: Ne znam, šta će biti. Bojim se, da ću i ja izgubiti službu, jer sam ostario...
Nakaru: ... i dosta blaga sabrao. Pozajmi mi malo žita i ulja!
Nagir-ekali: Nemoj mi se rugati. Hajdemo! Dolaze turtanu i sukalu. Ne trpim ih. (Odlaze).

Prizor drugi.

Sukalu i turtanu.

Sukalu: Svaki narod ima svoju zvijezdu, ali zvijezde ne mijenjaju svojega puta na nebesima. Narodi pak traže uvijek nove puteve. Mi ih moramo voditi, a da često i sami ne znamo kamo.
Turtanu: Naša je sreća, da su ljudi izmislili zakon, po kojem mora svak biti zadovoljan s državom i s njezinom vlasti, u kojoj se nalazi.
Sukalu: Tako je! U ruho tog zakona je obučena pravednost na svijetu. Po tom zakonu može država izdavati kakovegod hoće zakone, i svi im se moraju pokoravati.
Turtanu: Ipak bi nas kraljeva ženidba, odstranjenje Bizizane s dvora i nezadovoljstvo naroda moglo dovesti do bespuća i ponora. Ljudi nisu nikada dosta pametni. Ko bi znao, kakova će biti nova kraljica!
Sukalu: Senaherib se ne će moći s njom sporazumjeti. Bizizana će uvijek mutiti mir, a on voli Bizizanu nego oca, nego državu i bogove.
Turtanu: Grad je već pun raznih glasina.
Sukalu: Čuo sam i ja svašta. Većina ne shvaća kraljeve odluke.
Turtanu: Kraljeva ženidba ima zaista vrlo neobičnu svrhu.
Sukalu: Iltanija ga je zbunila svojim govorom o istini. Kralj hoće da potjera laž sa zemlje. Utvara si, da bi onda postao spasitelj svih ljudi.

Turtanu: Bojim se, da će se kralj prevariti u svojim nadama. Istina je doduše najveća, najjača i najopćenitija pojava, koju je svijet ikada vidio, ali ljudi žive više od laži nego od istine. Laž neumorno otima ljude Istini.
Sukalu: Meni se čini, da se kralj počeo miješati u božanske stvari, i da se to ne će dobro svršiti. Za kralja i nas činovnike ne smije biti ništa važnije, veće i moćnije od države i njezine vlasti. Za druge stvari se ne smijemo brinuti. To je zadaća bogova, a oni neka rade štagod hoće.
Turtanu: Ja ga razumijem. Pred konac života se otvara svakom čovjeku istina u svoj svojoj veličini.
Sukalu: Nismo u stanju osujetiti njegove odluke, dužni smo slušati ga i svim silama pomagati. Kralj je država, a država postavlja i skida na zemlji i bogove. Pomnožit ću broj vojske u Ninivama.
Sukalu: Slažemo se. Ja sam već pozvao namjesnike, da im izdam potrebite naloge. Za nekoliko dana bit će svi ovdje. Nasljednik prijestolja ide prema nama. (Pozdravljaju ga)

Prizor treći.

Senaherib, turtanu, sukalu, kasnije Nabu-Malik.

Senaherib: (ne odzdravlja) Ne znam, kakovu korist imate od toga, da stavljate zapreke između oca i sina. Zar i to ide među vaše dužnosti?
Sukalu: To nam nije ni na kraj pameti!
Senaherib: Savjetovali ste kralja, da se ženi i da mene prisili, da otjeram Bizizanu.
Sukalu: To nije naš savjet. To su bile kraljeve želje, jer nemaš djece.
Senaherib: Upozorili ste ga, da njegova ženidba ne će biti meni po volji. Mogli ste reći, i da ću se pobuniti proti njemu i njegovoj kraljici. Pozvali ste u Ninive namjesnike i vojsku. Zašto me se bojite? Zašto tako radite? Jesam li vam dao povoda?
Turtanu: Mi smo samo izvršili kraljev nalog.
Senaherib: Svi se činovnici sakrivaju za kralja.
Sukalu: Kralja su savjetovali razni činovnici i mudraci. (Nabu-Malik dolazi uzrujan, pozdrav)
Nabu-Malik: Neka vas bog Asur očuva svake nesreće. Njegov kip se u svetištu raspukao na sedam sto i sedamdeset sedam komadića. Prvi bog i tisućljetni zaštitnik asirskog kraljevstva ostavio je svoju državu i svoje narode. Svijet će propasti. Što smo skrivili bogovima? Jadni narode, što će s tobom biti?
Senaherib: To su prve posljedice vašega postupka. Jasno je, da su se bogovi rasrdili. Ja se uostalom ne ću miješati u cijelu stvar, jer želim svojem ocu svako dobro. Molim vas, da i vi mene ne miješate u ove stvari.
Sukalu: Dopusti nam Senaheribe, kraljev sine, da odemo kralju na vijećanje o ovoj nesreći!

Senaherib: Neka vas prati milost boga Asura. (Sukalu i turtanu odlaze).
Nabu-Malik: (lukavo i povjerljivo) Ja sam razbio Asurov kip u svetištu, da osujetim kraljevu ženidbu. Narod treba pobuniti. Kazat ću, da je kip pukao od srdžbe boga Asura na kraljevu odluku o ženidbi. Znam, da moram zaslužiti položaj velikog svećenika. Narod ne smije saznati istinu. I ti si se izvrsno držao pred sukalom i turtanom.
Senaherib: Nisam znao, da si tako mudar. Hvala ti!
Nabu-Malik: Sada idem javiti u hram božice Ištare, da nas je bog Asur ostavio. Mojim riječima će svi vjerovati. Ljudi vjeruju malo istini, malo laži, jer u pravoj laži mora biti i malo istine.
Senaherib: Idem i ja s tobom. Nikom više nemoj reći, da si ti razbio kip Asurov. Istina bi nas upropastila.
Nabu-Malik: Istinu bi uopće trebalo brisati s lica zemlje (odlaze).

Prizor četvrti.

Bizizana i Ilušu-Ibin dolaze s protivnih strana.

Bizizana: Tražim te po cijelom gradu. Trebam tvoj savjet i pomoć. Koliko vrijedi život jednog čovjeka?
Ilušu-Ibin: Čudno pitanje! Za mene je život jednog čovjeka samo provedba jednog trgovačkog posla. Koliko dakle možeš na životu jednoga čovjeka zaraditi, toliko vrijedi njegov život.
Bizizana: Kako ti to shvaćaš, ne razumijem te.
Ilušu-Ibin: Evo ovako: Zemlja i nebo su jedna jedinstvena trgovačka radnja. Sve, što se u toj radnji nalazi, dakle i svi ljudi, imaju za mene samo svoju trgovačku vrijednost, koja pada i skače prema raznim prilikama. To je jedino ispravno stanovište.
Bizizana: Zar ti kod prosuđivanja vrijednosti čovječje ne uzimaš u obzir njegove želje i zasluge?
Ilušu-Ibin: To su stvari bez vrijednosti. (Provode nekoliko vezanih zarobljenika).
Bizizana: Šta onda vrijedi kod tebe?
Ilušu-Ibin: Samo njihov imetak, njihova duševna i tjelesna snaga, dok je ne potroše. Zdrav rob vrijedi za mene više nego najveće poštenje.
Bizizana: Koliko vrijedim ja u tvojim očima?
Ilušu-Ibin: Dok mi nisi bila dužna, vrijedila si puno više.
Bizizana: Mogu li se kod tebe još zadužiti?
Ilušu-Ibin: Šta trebaš?
Bizizana: Tvoju pomoć. Hoćeš li mi dakle pomoći?
Ilušu-Ibin: Zašto ti ne bih pomogao, ako mogu kod tog posla zaraditi. Meni je zarada preča od Iltanijine vječne Istine. Kralju, čini mi se, nije.
Bizizana: Koju nagradu tražiš?
Ilušu-Ibin: Reci mi ponajprije, šta želiš od mene?
Bizizana: Hoću, da mi pribaviš zadovoljstvo, hoću, da postanem čim prije gospodarica svijeta.

Ilušu-Ibin: Razumijem. Drže te za nerotkinju, a ti ne smiješ s istinom na svijetlo. Putenost ti je ugodnija od čistoće.
Bizizana: Ako priznam, da sam kao svećenica tajno rodila s Nabu-Malikom dijete i tebi ga prodala, kamenovat će me. Ah, da sam to prije znala. Nabu-Malik mi je lagao, dok me nije prevario. Iz njegovih laži rodile su se moje varke. Sad moram lagati, dok sam živa. Ne preostaje mi dakle ništa drugo, nego bezobzirno ići za mojim ciljem ili propasti. Traži, Ilušu-Ibine, od mene štogod hoćeš, samo me spasi. Neka radije sve propane prije nego ja. Dosada sam se izvlačila spretnošću i znanjem, ali sada moram poći dalje. Sama više ne mogu.
Ilušu-Ibin: Bez krvi to ne će ići, jer kralj hoće pače da se ženi.
Bizizana: Ne biraj sredstava. Ne boj se! Po svijetu hoda i onako više mrtvih nego živih ljudi. Ko si ne može pomoći, nije vrijedan da živi. S kim ne će ljubav, hoće okrutnost.
Ilušu-Ibin: Moglo bi se dogoditi, da počnu strelice pucati na sve strane, i da koja od njih pogodi Senaheriba, tvojega muža.
Bizizana: Čast i vlast su preče od milosrđa i ljubavi. Kad bih ja međutim postala kao Senaheribova žena kraljicom, našla bih si odmah drugog muža. Možda i tebe. Svakako bitka ne će dugo trajati, jer i gromovi idu na zimsko spavanje. Hoćeš li mi dakle pomoći?
Ilušu-Ibin: Hoću, ako mi sutra doneseš onu vrećicu dragog kamenja, koje je Šarukin oteo Retsinu, kralju od Damaska. Ni jedan kamen ne smije manjkati.
Bizizana: Kako ću do njega doći? Kamenje je u kraljevoj riznici.
Ilušu-Ibin: To neka bude tvoja briga. Nagir-ekali je u tebe zaljubljen.
Bizizana: ... Stara luda!
Ilušu-Ibin: Zapovjedi mu, neka ti ih donese! Zapovijed je jača od molitve.
Bizizana: Pristajem.
Ilušu-Ibin: Još nismo gotovi. Ako uspijemo, moraš me učiniti upraviteljem državnog dohotka i prepustiti mi jednu trećinu svih prihoda. Ako i meni slažeš, saznat će Senaherib, da si ga toliko vremena varala.
Bizizana: Prestani, sve ti obećajem, ali ja sam obećala Nagir-ekaliju, da će postati upravitelj dvora.
Ilušu-Ibin: I njega moraš varati. Obećavaj uopće svima sve, što budu od tebe tražili. (Senaherib se pokazuje i promatra Arapku, koja je došla na zdenac po vodu).
Bizizana: Vidim, da moram lagati, dok sam živa, ako hoću da postanem gospodarica svijeta.
Ilušu-Ibin: Samo meni ne smiješ lagati. (Bizizana opazi Senaheriba). Prije svega ću ukloniti turtana i sukala. Dat ću im, da pojedu Labartine suze.
Bizizana: Pogledaj, šta radi Senaherib. Kako ne bi postala moja duša prema njemu mrtvo more? Da nije nasljednik prijestolja ...

Ilušu-Ibin: To je moja robinja. (Senaherib opazi Bizizanu i ide prema njoj. Arapka se koketno okreće za njim)
Bizizana: Prodaj mi je.
Ilušu-Ibin: Poslat ću ti je.

Prizor peti.

Senaherib, Bizizana, Ilušu-Ibin.

Senaherib: Ona Arapka ima divne zube.
Bizizana: Već mi ju je Ilušu-Ibin poklonio. Gledaj samo, kako se okreće za tobom. Briga za narode i poljupce ne mogu zajedno ispunjavati dušu muževâ.

Senaherib: Sigurno me ne pozna.
Bizizana: Imat ćeš prilike, da se s njom upoznaš kod mene i da se nagledaš njezinih zubi.
Senaherib: Sve su žene ljubomorne. (Arapka odlazi s vodom u vrču). O čem ste vi raspravljali?
Bizizana: Ilušu-Ibin će nam pomoći, da odvratimo kralja od ženidbe i ostalih njegovih odluka.
Senaherib: Moj otac je postao vrlo čudan.
Ilušu-Ibin: On star, mi mladi — pa kako da se razumijemo!
Bizizana: Ko bi starce slušao! Oni hoće, da mladost živi po njihovim nazorima, kao da je mladost nastavak starosti. Mladost počinje uvijek novi život.
Ilušu-Ibin: Mladost uživa u grijesima, od kojih starost trpi.
Bizizana: Čini mi se, da će sada stari kralj uživati, a mi da ćemo trpjeti. Šta će biti od nas, ako se kralj doista oženi pa dobije sina, a nova kraljica će sve stvari tako udesiti, da njezin sin bude nasljednik prijestolja mjesto tebe?
Senaherib: Moja nada i moja prava se moraju ispuniti. Šta će mi život pun tjeskobe i neizvjesnosti ili boli i žalosti? Moj duh je svakim danom poletniji, sposobniji, a moje mišice jače.
Bizizana: Živjet ćemo među ruševinama naših nada. Možda nam ne će dati ni živjeti.
Senaherib: Svi će se prevariti, koji nam žele zlo. Pred mojim očima se često odvija povijest našega kraljevstva. Vidim silne asirske kraljevine, njihovu slavu, raskoš i moć, njihove palače i gradove. Puno puta sam pročitao njihova djela na brončanim, kamenim, zlatnim i alabastrenim pločama, koje su postavili na vrata, zidove, stupove i visoke pećine. Zar da moje ploče ostanu prazne?
Ilušu-Ibin: Tješi se, da će duh vremena ipak na svim pločama stvoriti velike praznine.
Bizizana: Radi jedne žene bi tvoja ploča mogla uopće nestati.
Senaherib: Vara se, ko misli, da moj pečat ne će imati nikada vrijednosti. Ne dolaze li pred moje oči nepregledni nizovi bojnih kola s ponosnim asirskim plemićima, napetim lukovima, vitkim strelicama, divnim štitovima i britkim mačevima? Gledam ih u duhu i uživam, kako se iza njih talasaju nebrojene čete konjanika, i svijetle oči tisuća hrabrih asirskih pješaka. Zar da ja ne budem nikada njihov kralj?
Bizizana: Nemoj se uzrujavati, Senaheribe!
Senaherib: Od početka mladosti svoje gledam, kako narodi sagibaju svoja koljena pred kraljem, silnici spuštaju svoju glavu, uvlače dušu u se i stavljaju mač u korice. Bogataši prostiru pred kraljem svoje bogatstvo, a siromasi plaču od sreće, kad ga vide. Zar da ja to gledam kao propalica, a ne kao kralj? Zar da Iltanijin Bog i njezina Vječna Istina budu jači od mene?
Ilušu-Ibin: Čim neprijatelji čuju za kraljeve odluke, podići će glavu kao krokodili, kad čuju pjesmu ribara u čamcu. Ko će se prepasti nove kraljice?
Senaherib: . . . i starca kralja, koji se teško uspinje i na konja.
Bizizana: Mi dakle znamo, što hoćemo. Ja sam obećala Ilušu Ibinu nagradu, ako uspijemo.
Senaherib: Dobro si učinila. Ko nam smeta, treba ga ukloniti.
Ilušu-Ibin: Nije dosta tako govoriti. Uz kralja je vojska, narod i veliki svećenik. (Nakaru prolazi u razgovoru s jednim asirskim građaninom. Opazi ga Ilušu-Ibin) Nakaru, pričekaj me! (Senaheribu) Poslat ću njega i nekoliko njemu sličnih, da prestraše i pobune narod, a onda ćemo mi doći kao spasitelji.
Senaherib: Je li on dosta povjerljiv?
Ilušu-Ibin: Za mjericu žita objesio bi svog oca. Senaheribe, pošalji mi deset mina zlata za trošak.
Senaherib: Troši ti sada svoje zlato, ja ću ti dvostruko vratiti. Mi odlazimo (Odlaze)
Ilušu-Ibin: Neka Vas prate bogovi!

Prizor šesti.

Ilušu-Ibin, Nakaru, kasnije Nabu-Malik, Arapka, narod.

Ilušu-Ibin: Sjećaš li se, što je govorila Iltanija?
Nakaru: Kako se ne bih sjećao!
Ilušu-Ibin: Ona bi mogla osvojiti narod sa svojom Istinom i Vječnom Ljubavi.
Nakaru: Kraljevo srce je već osvojila. Čuo sam kraljev proglas narodu.
Ilušu-Ibin: Ako Iltanija uspije, ne će više biti buna, ratova; država ne će više trebati vojske ni bojnih kola, narodi će se sprijateljiti, i naša zarada će biti vrlo slaba. Treba podići vrijednost našim starim bogovima.
Nakaru: To je lakše nego pomiriti svijet i njegove narode. Proglasit ćemo Vječnu Ljubav varkom, a Vječnu Istinu obmamom.
Ilušu-Ibin: Iltanijinu Istinu treba srušiti. Imat ćeš dosta pomagača i dobru nagradu, samo budi u tom poslu neumoran.
Nakaru: Bio sam ti uvijek vjeran sluga.

Nabu-Malik: (dolazi opkoljen nekolicinom građana) Ja nisam siguran, ni da će sutra sunce granuti. Dalje vam ne smijem govoriti, jer bi mogao povrijediti državne tajne.
Asirac I.: Mi znamo, da se Asurov kip raspuknuo od srdžbe na nekoga.
Nakaru: Na nas, na nas.
Nabu-Malik: To nije više tajna.
Asirac II.: Zašto na nas?
Nakaru: Kad smo gladni, hodamo kao lješine, kad smo siti, hodamo kao bogovi. (Dolazi sve više svijeta. Vidi se po stvarima, koje drže u rukama, da su muškarci ostavili svoj posao, a žene ognjišta) Zar nije tako?
Nabu-Malik: Mi svećenici smo dosta narodu govorili. Sad moramo šutjeti.
Ilušu-Ibin: Narode, šta si se odmah prestrašio?
Glasovi: Bojimo se kuge, ratova, gromova, poplava, teških zakona, raznih nesreća.
Asirac I.: I oganj je već padao na ljude.
Jedna Asirka: (s djetetom na rukama) Šta će biti s mojim čedom?
Arapka: Kod nas ima proročanstvo, da će svi Asirci propasti.
Ilušu-Ibin: Ti ovdje nemaš riječi. Ne buni narod! Poklonio sam te Bizizani, ženi kraljevog sina Senaheriba. Odlazi! Nakaru, odvedi je u Bizizanin dvor i vrati se ovamo.
Arapka: Zašto me nisi poklonio Senaheribu, kraljevom sinu?
Nakaru: Hajdemo. (Odlaze)
Nabu-Malik: Ljudi, prinosite žrtve! Nijesam siguran, da će sutra sunce granuti.
Ilušu-Ibin: (Nabu-Maliku) Trebam suza božice Labartu.
Nabu-Malik: Za koga?
Ilušu-Ibin: Za sukalu i turtanu. Pozvat ću ih na večeru.

Prizor sedmi.

Prijašnji bez Nakarua i Arapke, Iltanija, kasnije Iti-Usati.

Iltanija: (dolazi dostojanstveno) Čula sam, da ste se preplašili, jer se raspukao kip boga Asura. Ne bojte se! Ne ostavlja Bog ljude kao ljudi Njega. Ništa se ne će dogoditi, jer su ljudi vlasništvo Božje, a Bog bi prestao biti Bog, kad bi se samo na čas mogao odreći svojega vlasništva. Osim toga je pravi Bog i čista ljubav. Promotrite samo, što nam je dao, da nam pokaže, kako nas voli.
Glas: Govori glasnije, da svi čujemo.
Iltanija: Šta su gledale naše oči, kad su zemaljskim putevima stupale naše noge? Na sve četiri strane svijeta ste vidjeli gore bez vrhunca u svim bojama, morske pučine bez kraja kao puste ljudske želje, nebo sa zvijezdama poput djevojačkih duša, a nekad bez zvijezda poput mutnog oka pobješnjela lava. U zraku vesele ptice, na zemlji cvjetnate poljane i vrtove. Kroz svoje oko bacali ste svoju misao u nedostižive visine i neprozirne dubljine. Promatrali ste ljepotu žena i muževa, vidjeli rumeno jutro i bajnu večer, sunčani dan i mjesečnu noć. U proljeću, ljetu, jeseni i u zimi se sve kreće i pjeva uvijek ljepšu pjesmu. To već traje tisuće godina.
Glas: Istina je.
Iltanija: Zar vam nije mirisala neprohodna šuma po strahu, a nepregledno more čas po miru čas po srdžbi? Zar nije grmljavina iz oblaka, urlanje lava, pjesma ljudi, tepanje vaše djece odjekivalo u vašoj duši i izazivalo bujicu čuvstava, koja su tiho romonila kao potok u gori? Zar niste uživali u mirisu tamnjana, koji se diže od čovjeka k Bogu, i u mirisu cvijeća, koji se diže od zemlje čovjeku?
Glas: Zašto to govoriš?
Iltanija: Odmah ću ti reći. Od ognjeva, koji gore na nebesima, do ognjeva, koji gore na dnu zemlje, prostire se savez zemaljskih i nebeskih sila. Na njegovu području igraju se vjetrovi, zrake svjetlosti, valovi zemaljskih i kapljice nebeskih voda, potresa se zemlja, pali vrućina, brije studen. Sve to predstavlja samo jedan mali dio od onoga, što se pokorava Stvoritelju, kojemu se mnogi čovjek ruga. Bog ipak čeka i čekat će, jer ljubi svakoga čovjeka.
Ilušu-Ibin: To su samo lijepe riječi. Bogovi mogu biti i zlobni i osvetljivi. To znamo svi. (Nastaje gibanje) Zar si ti svećenica?
Iltanija: To nisu prazne riječi, to dokazuje cijela povijest. Istina se ne može nijekanjem odstraniti.
Glas: Kralj šalje nekom darove. Iltanijo, nastavi kasnije.

Prizor osmi.

Prijašnji, Bizizana, Nagir-ekali s pratnjom.

Vojnici nose iza nagir-ekalija darove na pladnjevima. Nagir-ekali nosi u jednoj ruci kesu zlata, a u drugoj ljudsku lubanju na uzici. Ide ravno k Iltaniji i tri puta je pozdravi. Bizizana prilazi Ilušu-Ibinu.

Nagir-ekali: (Iltaniji) Nosim ti kraljeve darove i pismo. Želiš li, da ti ih ovdje predam?
Iltanija: Meni je svejedno.
Glasovi: Ovdje, ovdje!
Nagir-ekali: Mislim, da bi bolje bilo kod kuće.
Glas: I mi bismo htjeli vidjeti darove.
Glas II.: I čuti, što kralj piše.
Iltanija: Neka narod vidi, kako je dobar naš kralj. Što mi šalje?
Nagir-ekali: Bolje bi bilo, da idemo k tvojoj kući.
Bizizana: Neka svi vide, što kralj radi.
Nagir-ekali: Dobro! Kralj ti šalje dva kraljevska krzna, jedno iz visokih gora, drugo iz dubokih rijeka, na morskoj obali vezenu haljinu i sa svake strane svijeta po jedan prsten. K tome ovu kesicu zlata, a pastiri ti gone još sedamdeset i sedam ovaca i sedamdeset i sedam jaganjaca. Sve to ti predajem s ovim pismom (skida glinenu pločicu, koja mu visi oko vrata).
Glas: Šta piše u pismu?

Jedna žena: Ima li kraljev pečat?
Iti-Usati: Ja ću pročitati. Smijem li Iltanijo?
Iltanija: Smiješ.
Iti-Usati: (uzima pismo i čita) Iltaniji, asirskoj građanki, kralj Šarukin, kralj naroda, moćni kralj od Sumera i Akada, poglavica babilonski, kralj od sve četiri strane svijeta, ljubimac bogova, jest i tvoj kralj. Meni je dobro, neka bude tebi, tvojoj kući i svima tvojima još bolje!
Otkako sam čuo tvoje iskrene riječi i vidio tvoje bistro oko, mislim na tebe. Željan sam, da te opet vidim. Nemoj dopusti-ti, da me želja dugo muči, a ja tebi ne bih odbio ni jedne molbe. Siguran sam, da ćeš i ti ispuniti želju svojega kralja. Šaljem ti obećanu nagradu. Veselit će me, ako i ja od tebe nešto dobijem. Ako ljubiš svoga kralja, dođi i nemoj se sakrivati pred mojim licem.
Glas: Imamo novu kraljicu!
Nagir-ekali: Po starom običaju šalje ti kralj ovu glavu kralja Urze kao znak, što će ti se dogoditi, ako se ne pokoriš. (Predaje lubanju). To je pravo i moć svih poglavica.
Bizizana: Nikako ne razumijem, Iltanijo, kako si ti mogla govoriti pred kraljem, da u asirskom kraljevstvu nema ljubavi i vjernosti, ako si bila svojem mužu vjerna.
Ilušu-Ibin: (Bizizani) Hoću li dobiti ono kamenje?

TREĆI ČIN.

Asirci i Asirke čekaju prije zore pred vratima hrama, da prinesu svoje žrtve. Među njima Nakaru i Iti-Usati. Muškarci na jednoj, žene na drugoj strani. Pridolaze novi i spuštaju se po istočnjačkom običaju na noge.

Prizor prvi.

Asirac I.: Danas ne kane svećenici otvoriti vrata prije izlaska sunca.
Nakaru: Možda vijećaju, jer znaju, da sunce ne će više izlaziti.
Asirac II.: Ne plaši nas! Već smo puni straha.
Nakaru: Nabu-Malik je mnogima rekao, da sunce više ne će izači po svim nebeskim znakovima i prilikama.
Asirac I.: Meni je rekao. Dva puta.
Asirac II.: I ja sam čuo.
Asirka I.: Što ćemo učiniti, ako se to obistini?
Nakaru: Izaći će, kad dobiju bogovi zadovoljštinu.
Asirka II.: Ja se ne čudim, da su se bogovi rasrdili. Ljudi gledaju na njih kao lisice na nas.
Asirac II.: Mnogi se srame bogova, mjesto da se bogovi srame njih.

Nakaru: Vječnu bismo tamu još i mogli podnijeti, kad ne bi bilo drugih nesreća, koje bi nas redom stizavale.
Asirka I.: Ko je zapravo najviše izazvao bogove?
Nakaru: Ja mislim Iltanija. Ona stvara novu vjeru.
Asirka I.: Čula sam, da je ona preljubnica.
Asirac I.: Kažu, da je i vještica. Očarala je kralja, a htjela je o-čarati i narod. Ilušu-Ibin je spriječio njezine čarolije. (Pojedinci dižu glave i gledaju na istok tražeći prvu zraku.)
Asirka II.: Hoće li sunce izaći?
Asirka I.: Trebalo bi Iltaniji stati na kraj!
Nakaru: Kako? Kralj je na njezinoj strani.
Asirac I.: Treba je izvesti na sud i kazniti.
Nakaru: Ne dopušta kralj.
Asirka II.: Neka je narod kazni bez kralja. (Mnogi potvrđuju kli-manjem glave). Za preljubnicu i bogohulku su već davno odlučene i poznate kazne.
Nakaru: Kralj hoće, da ona bude asirska kraljica.
Asirac I.: Samo da hoće sunce izaći, poslali bismo mi Iltaniju brzo k bogovima.
Nakaru: Teško je raditi proti volji kraljevoj.
Asirka: Svi će građani ustati na noge.
Glas: Evo sunca!
Iti-Usati: Hoćemo li ga pozdraviti?
Glasovi: Hoćemo, hoćemo. (Ustaju. Iti-Usati stupa na sredinu, uzdiže ruke, moli na glas, a ostali opetuju za njim stih po stih):
Iti-Usati: Oj, gospode, ti, koji rasvjetljuješ tmine
I prozireš lice noći!
Ti, milosrdni, koji shrvane dižeš
I slabom pružaš ruku pomoći,
U tvoju svjetlost gledaju bogovi
Veliki, sile i moći
I duhovi zemlje, svi oni
K tebi podižu oči.
Govorom hvale duh,
Koj' s jednom riječju vlada,
Dok stisnute glave ljudi
Kao kod splašenog stada
Traže sveđ silan boga sunca žar.
Dobrostiv i veseo ko vjerenik
Silaziš s neba
I nosiš nam luči nebeske
Blistavi, ognjeni dar.
Široke zemlje si vlasnik
I gospodar jedini dov'jek!
O, bože, svagdje diže oči s veseljem
Na tebe čovjek.

(Otvaraju se vrata hrama. Svi ulaze tiho redom u hram)

Prizor drugi.

Sukalu i Turtanu.

Sukalu: Pomisli, dragi moj turtanu, Iltanija još nije bila kod kralja i još mu nije odgovorila na pismo. Ne znam, šta mudruje i daje protivnicima priliku, da rade proti kraljevoj volji. Najgore je to, što Iltaniju proglasuju vješticom, koja da je očarala kralja. Kako bi mogla vještica postati asirska kraljica?
Turtanu: Drugi tvrde, da je i preljubnica.
Sukalu: Svećenici opet govore, da je krivovjerka i da ne poštuje asirskih bogova. Vidjet ćeš, da će je dotle klevetati i sumnjičiti, dok se sama ne ubije, ili dok je oni ne ubiju. Cijeli dvor ie uzbuđen. Ja ću u svakom slučaju proći zlo. Ako se stvar dobro svrši, zamjerit će mi se, što sam dopustio, da se o Iltaniji šire takove glasine. Ako se stvar zlo svrši, onda sam pogotovo stradao. Kralj će me zvati na odgovornost. Reci mi, šta da radim? Nemoćan sam!
Turtanu: Ja ne vjerujem, da je Iltanija vještica ili preljubnica.
Sukalu: Pa to je jasno. Šta ima na tom zla, ako jedna žena tvrdi, da će ljudi postati zadovoljni, kad među njima zavlada međusobna ljubav? To tražimo i mi svi i poglavice svijeta...
Turtanu: ali ne uvijek ovako iskreno kao Iltanija. Uostalom ona ima pravo i u drugim stvarima.
Sukalu: Meni su vrlo sumljivi i nebeski znakovi, koje su svećenici počeli u zadnje vrijeme objavljivati.
Turtanu: I meni su osobito sumljivi zato, što su na sve strane postavljeni tumači tih znakova, koji samo bune narod. Čini mi se, da su baš ovi tumači svećenički doušnici, jer je sve udešeno proti Iltaniji i kralju.
Sukalu: Svijet uvijek sumnja u svećeničke prijetnje. Zato sve to nije tako opasno, kako se na prvi pogled čini. Ipak me spopada strah, kad pomislim, da bi bezdušni kraljevi protivnici mogli pobuniti narod, ili da bi kralj mogao odrediti, da se svi njegovi protivnici pokolju. Jedno i drugo bi bila nesreća. Kako da spasim kralja i narod od toga zla?
Turtanu: Sam si rekao, da se možeš zamjeriti ili kralju ili narodu. Ja se volim zamjeriti svima narodima nego svojem kralju.
Sukalu: I ja. Ja s kraljem stojim i padam. Spasti kralja mi je preće nego spasti narod.

Prizor treći.

Sukalu, Turtanu i Iti-Usati.

Iti-Usati: (dolazi iz hrama) Neka vas blagoslovi božica Ištara!
Sukalu: I tebe, Iti-Usati.
Iti-Usati: Ne kanim svojega znanja slati u boj s vašom mudrošću i božjom promisli, jer ste vi i drugi pametniji od mene pozvani, da se brinete za napredak čovječanstva. Recite mi samo, da li je Iltanija vještica? Može li vještica očarati kralja?
Sukalu: Ne boj se! Poglavicama naroda ne može ni jedna vještica nanijeti štete.
Iti-Usati: Zašto se onda pojavljuju na nebesima kobni znakovi? Ne zamjerite mi! Mravi se penju po travi, a ljudi po svojim brigama. Ima li novih znakova?
Sukalu: Nema.
Iti-Usati: Mi se hranimo vašim riječima, a ljudi svašta govore. Ja se više ne mogu snaći. Mnogi izlaze pred sunce zaprašeni i zamazani, a pred ljude okupani i uređeni. Neka Vas štiti božica Ištara! (Odlazi)
Sukalu: Poznaš li ga točnije?
Turtanu: I on je jedan od onih ljudi, koje narod drži mudracima.
Sukalu: Dok bude svijeta, bit će i mudraca. Zgodno izrečena riječ, zgodno iznesena misao naći će uvijek pristaša, jer ljudi traže uvijek nešto novo. Njihova riječ ili misao ne mora biti pametna ili istinita. Ko ima više takovih riječi ili misli postaje mudrac, a svi dosadašnji mudraci našli su svoje pristaše i tako postali učitelji svoje okoline. Ljudi su držali do njihove nauke, dok nije došao veći mudrac i pokazao, kako je glup bio njegov predšasnik...
Turtanu: Hoće li ikada doći na svijet mudrac s naukom, koje niko ne će pobijati?
Sukalu: Ja mislim, da ne će. Jedino, ako bi se bog pretvorio u čovjeka, moglo bi se to dogoditi, ali i onda teško, jer mnogi ljudi ne bi vjerovali ni bogu. Rekli bi mu, da nije bog, i onda je sve drugo lako. Zato narodi toliko stradavaju.
Turtanu: Čini mi se, da Senaherib ne drži ama baš ništa do bogova i njihovih svećenika.
Sukalu: Ja se bojim, da nam Senaherib sprema zlo. On je vrlo podmukao čovjek.
Turtanu: Glavno je, da vojska dođe čim prije u Ninive. Danas se ne ćutim dobro. Jučer sam bio kod Ilušu-Ibina na večeri i čini mi se, da sam se jelom pokvario.

Prizor četvrti.

Sukalu, Turtanu i Iltanija.

Iltanija: (Pozdravlja) Pošla sam tražiti Nabu-Malika, a bolje je, da sam našla vas. Dolaze mi ljudi i žene sa strašnim vijestima. Po Ninivama, Asuru, Kalahu, Babilonu i drugim gradovima pronose se glasovi, da sam vještica, da sam očarala kralja, da želim biti kraljica, da su se radi toga rasrdili bogovi na kralja i na mene, da se radi toga raspukao i kip boga Asura, koji da je radi mene ostavio asirsku državu, da bogovi prijete daljnjim nesrećama, da će možda radi mene i kralja propasti cijeli svijet.
Ja sam čestita žena. Neka izađe pred sud, tko me može optužiti. Nisam vještica, još manje preljubnica. Priča je, da su

se bogovi rasrdili na me, na moj narod ili na mojega kralja. Ne ću da budem smetnja ničijoj sreći. Molim vas uzmite kralja i narod u zaštitu! Branite i mene, a ako ne može drugačije biti, uzmite mi život.
Sukalu: Mi smo sve to već čuli, govorili smo o tom i sve ćemo saopćiti kralju. Dobro bi bilo, da mu se i ti potužiš.
Turtanu: Ne boj se! Za koji dan će biti dosta vojske u gradu, i sve će biti odmah mirno. Ti se sada samo brini, kako ćeš razveseliti kralja.
Sukalu: Svi znamo, da si ti čestita i poštena žena. Sve zavisi o tebi i o kralju. Otiđi u dvor. Kralj je dao zapovijed, da te moraju u svako doba k njemu pustiti.
Iltanija: Meni je vrlo nezgodno, da idem u dvor još k tome sama.
Sukalu: Razumijem. Prošetaj po vrtu hrama, a kad budeš vidjela, da kralj dolazi, priđi mu i reci mu sve.
Iltanija: Poslušat ću vas. (Odlazi)
Sukalu: Hajdemo i mi, da se ne sastanemo sa Senaheribom.
Turtanu: Mene boli glava. Nije mi dobro. Idem kući. (Odlazi)

Prizor peti.

Senaherib. Bizizana i Nabu-Malik.

Nabu-Malik: (Izlazi sa Senaheribom i Bizizanom iz hrama) Ja uređujem već kao veliki svećenik. Sa svih strana sam dobio odgovore na moja pisma. Sve ide u najboljem redu. Bogataši su se prestrašili za svoj imetak. Niko više ne će s Iltanije skinuti zvona, da je vještica i preljubnica. Moji su uspjesi dosada veliki.
Bizizana: Sve to još nije pravi put, kojim treba ići. Da nema više kralja Šarukina, Senaherib bi već bio kralj. Ne bi trebalo nikoga strašiti. Ovako se stvar samo mrsi, i ko zna, što se još može iz svega toga izleći. Zašto ne svršavate s Iltanijom?
Nabu-Malik: S njom ćemo biti brzo gotovi, ali šta ćemo s kraljem?
Bizizana: On je meni pred cijelim dvorom i narodom oduzeo riječ, i ja ću njemu.
Senaherib: Hajdemo! Ne želim se sastati s ocem.
Bizizana: I to ne će dugo trajati. Sve je prolazno.
Nabu-Malik: Idem i ja u hram, da vidim, šta rade bogovi. (Odlaze)

Prizor šesti.

Iltanija, zatim Ilu-Abi.

Iltanija: (Dolazi šetajući, zamišljena, digne oči k nebu, stane) Hoću, da ti vraćam ljubav za ljubav. Nemoj prezreti mene i moje čine, jer dolaze iz čista i odana srca.
Ilu-Abi: (Pošto je plašljivo izašao iz hrama i sakrio se iza stupa ili grma nedaleko Iltanije) Gospođo Iltanijo!

Iltanija: Ko me zove?
Ilu-Abi: Ne boj se! Nemoj me odati! Ja sam Ilu-Abi rob, ali pošten čovjek. Poznaš me. Dala si mi nedavno kruha. Sakrio sam se ovdje, da me ne opaze.
Iltanija: Šta želiš?
Ilu-Abi: Proti kralju, tebi, turtanu i sukalu je skovana urota.
Iltanija: Kakova urota?
Ilu-Abi: Senaherib hoće da postane kralj, Nabu-Malik veliki svećenik, Ilušu-Ibin — upravitelj kraljevskih dohodaka. Javi kralju! Sve vas kane poubijati.
Iltanija: Ko ti je to rekao?
Ilu-Abi: Čuo sam razgovor Nabu-Malika s Ilušu-Ibinom u hramu. Bio sam zaposlen pisanjem iza jedne naslage glinenih pločica. Nisu me vidjeli. Nabu-Malik je dao Ilušu-Ibinu suze božice Labartu — otrov, od kojega čovjek poludi i umire. To je za sukala i turtana. Tebe će proglasiti vješticom i preljubnicom, jer kralj hoće, da te ženi. Nakaru je sastavio lažne nebeske znakove, a ja sam ih morao prepisivati. Nabu-Malik ih je poslao na razne strane. Prevarit će narod, da se pobuni proti vama. Nemoj me odati.
Iltanija: Ne boj se! Šta znaš još?
Ilu-Abi: Ništa. Nemoj me odati. (Odlazi natrag u hram).
Iltanija: (Stoji ukočeno i očajno bacajući pogled na nebesa). Bože moj, što će biti? — (Stanka) Neka bude štogod hoće! Proti tvojoj volji se ne može ništa dogoditi. Kralj dolazi.

Prizor sedmi.

Šarukin i Iltanija.

Šarukin: (Dolazi s tjelesnom stražom. Iltanija ga pozdravlja. Kralj stane) Neka mi bude veseo dan, jer sam susreo tebe, Iltanijo.
Iltanija: Čekala sam te, kralju i gospodaru moj.
Šarukin: Nisi me trebala čekati. Mogla si doći k meni u svako doba. Već nekoliko dana mislim na tebe, a ti se skrivaš pred licem svojega kralja.
Iltanija: Ne sakrivam se, ali ti nisam mogla doći.
Šarukin: (Daje znak straži, da se ukloni, a zatim se približava Iltaniji) Zar nisi razumjela mojega pisma?
Iltanija: Jesam.
Šarukin: Hoćeš li odgovoriti?
Iltanija: Hoću, kralju i gospodaru moj! Dopusti mi prije odgovora, da ti otkrijem svoje srce.
Šarukin: Svaka tvoja riječ će me veseliti.
Iltanija: Kralju i gospodaru moj! Tvoj duh traži zadovoljstvo, jer ne znaš, da je Bog za našu dušu ono, što je sunce za naše oko. Zato je i duša, koja Njega ne pozna ili se od Njega otrgne, slična kometu, koji je otpao od sunca i poletio u prolaznom sjaju u vječnu smrt.

Šarukin: Zašto govoriš tako svome kralju?
Iltanija: Jer ti, gospodaru, tražiš zadovoljstvo u ženidbi, a ne u Bogu, koji te vrlo dobro pozna.
Šarukin: Po čemu znaš, da me tvoj Bog pozna?
Iltanija: Ti si prije dvadesetak godina raspršio deset izraelskih plemena i njihovo kraljevstvo. Kad si zauzeo njihov glavni grad Samariju, tražio si u hramu Boga Židova, Jehovu, da ga zarobiš. Mislio si, da se Jehova može odvući kao drugi bogovi pod noge tvojem zaštitniku bogu Asuru. Nisi ga našao, jer ga nitko ne može naći, tko ga traži s vojskom i neprijateljskim srcem. On je naprotiv našao i podigao tebe, da budeš njegov osvetnik za uvrede, koje su mu Izraelci nanijeli. Ti nisi znao, da si samo bič u njegovoj ruci.
Šarukin: Sada to čujem prviput.
Iltanija: Nisi ga našao, jer njegovo Božanstvo nije vezano na vrijeme i prostor. Jehova je Bog bez početka i bez svršetka u svemu: u milosrđu, u pravednosti, u ljubavi, u svojoj moći. Sve je njegovo neograničeno i vječno.
Šarukin: Ne poznam tog Boga.
Iltanija: On nije samo Bog Židova, on je Bog svih naroda. Za sve je narode nedostiživ.
Šarukin: Kako bih ja mogao doći do Boga, koji je nedostiživ?
Iltanija: Postoji most, koji nas spaja.
Šarukin: Ja gledam u tebi taj most.
Iltanija: Zid između njega i nas može probiti samo molitva. Ona je ujedno i most, na kojem se sastaje stvorenje sa svojim Stvoriteljem. Ako dakle hoćeš biti zadovoljan, predaj se molitvi, a ne ženi.
Šarukin: Ja bih htio štovati i tvojega Boga i tebe kao svoju ženu.
Iltanija: Nemoj me krivo razumjeti. Ti misliš pod zadovoljstvom uživanje, a ja trpljenje za volju i čast Božju.
Šarukin: Čemu onda život, ako moramo trpjeti?
Iltanija: Život je samo prilika, da čovjek postane bolji ili gori od čovjeka. Čovjek ne ostaje uvijek čovjek. Za života mora čovjek odlučiti, kojim putem će u vječnost. Tamo vode samo dva puta: put k vječnom dobru i put k vječnom zlu.
Šarukin: Ja ne bih želio više dobra nego što ga čovjek može imati na ovoj zemlji. Naši dvorovi, naše gozbe, naš lov, naše igre sa zvijerima i lijepim ženama mogu nas potpuno zadovoljiti. To je po mojem mišljenju put prave istine.
Iltanija: Tko ide tim putem misli: ja pametan — ti glup, ja ugledan — ti prost, ja velik — ti malen, ja marljiv — ti lijen, ja nevin — ti kriv, ja sposoban — ti nesposoban, ja lijep — ti ružan. Takovi ljudi ne mogu umiriti ni sebe, a kamo li narode i stvoriti sebi i narodima mir i zadovoljstvo.
Šarukin: Zar ne bismo mi mogli međusobnom ljubavi sklonuti bogove, da ne diraju u naš život? Time bi svi bili zadovoljni.
Iltanija: Ne bi. Rekla sam ti, kralju i gospodaru moj, da čovjek ne može ostati čovjek. On mora postati bolji ili gori od čovjeka. Čast i vlast tu promjenu ne priječe.
Šarukin: Nama nije stalo do popravka.
Iltanija: Meni jest. Baš zato sam svojem Bogu obećala, da ću svoju slobodu žrtvovati samo Njemu i sirotinji za ljubav. Moj dom je dom molitve, a nije dom plesača i plesačica. U mojoj kući žive nemoćnici, iz mojih žitnica jedu siromasi. Ti me dakle stavljaš na raskršće. Tražiš od mene, da biram između svojega Boga i tebe.
Šarukin: Ti si mi se tako svidjela, da ja ne mogu više biti bez tebe.
Iltanija: Oprosti, kralju, ja odbijam tvoju ponudu.
Šarukin: Ti hoćeš, da me izigraš. Svi narodi će mi se smijati. (Stanka) Bogovi, moji bogovi, zar će me i ova nada prevariti? (Stanka) Ja ću ipak tražiti put i način, da se sjedinimo.
Iltanija: (Izdiže lubanju na uzici) I ovo je tvoj dar. S ovim traže ljudi zadovoljstvo i ljubav na svijetu.

Prizor osmi.

Šarukin, Iltanija i Nagir-ekali.

Nagir-ekali: (Pada nice) Turtanu je otrovan. Kažu, da su ga otrovali nekakovi urotnici. Već ne zna ni što govori.

ČIN ČETVRTI.

Trg u Ninivama. Na povišenom mjestu u sredini stup sramote.

Prizor prvi.

Iti-Usati, Nakaru, Asirci, Asirke.

Nakaru: Mi hoćemo mir i zadovoljstvo! Mi ne ćemo više straha i stradavanja!
Asirac I.: Sad nam prijeti još i propast.
Asirac II.: Zbog jedne žene!
Nakaru: Nije zbog žene nego zbog nas, jer nismo dali bogovima zadovoljštinu. Trebalo joj je već odavna suditi.
Asirac I.: Za to sam napisao kralju pismo u ime naroda.
Asirac II.: Dobro nam je bilo, a mi smo se tužili na nj.
Asirka I.: Pročitaj nam pismo! Ko zna dobro čitati?
Iti-Usati: Ja ću opet čitati. Držite mi pločice, da bolje vidim. (Asirac I. izdigne pločice i prisloni ih na čelo. Ostali posjedaju na tle i slušaju. Poslije čitanja ustaju. Narod se prikuplja.)

Iti-Usati: Kralju i gospodaru našem tvoji sluge iz grada Ninive. Zdrav bio naš kralj i naš gospodar! Neka Nebo i Marduk izdašno blagoslove našeg kralja, našeg gospodara. Bog, koji je kralj među bogovima, prozvao je za asirsko prijestolje i kraljevsko ime našega kralja, našega gospodara. Šamaš i Adad' su odredili svojim brižnim pogledom pogodno vrijeme našem kralju i gospodaru za kraljevanje nad zemljama, dali su mu stalne dane, godine pravednosti, teške kiše, obilne poplave, povoljne trgovačke cijene.
Glas: Nije tako! Sve je preskupo.
Glasovi: Tome nije kralj kriv. Čitaj dalje!
Iti-Usati: Bogovi su milosrdni, pred bogovima vlada strah, hramovi se prezasićuju bogatstvom. Veliki bogovi neba i zemlje su nas za vladanja našega kralja i gospodara nadarili svakim dobrom: starci veselo poskakuju, mlađi pjevaju. Plodovi su pokrili voćke.
Glas: Mi hoćemo da se tužimo, a ne da se hvalimo.
Asirac II.: Kralj zna, da ovo nije istina, ali pristojnost zahtijeva, da se ovako piše.
Iti-Usati: Žene i djevojke podcikuju predavajući se svojem zvanju. Prilaze muževima i daju život sinovima i kćerima. Stvaranje je blagoslovljeno. Ako naši grijesi odgovaraju smrti, daje nam život naš kralj i gospodar. Oslobodio si mnoge, koji su sjedili dugo vremena zatvoreni. Oživio si ponovno ljude, koji su ležali puno dana bolesni. Nasitio si gladne, utješio žalosne.
Glas: Nije baš tako.
Iti-Usati: Sada nam šalju Asur i Ištara vijesti, da se približavaju nesreće zbog Iltanije, kćeri Apil-Ilija...
Glasovi: Tražimo sud.
Iti-Usati: ... i kaznu za vješticu. Ako ne bude kažnjena, oduzet će nam se zrak, ustaviti dah, ili će nas vodom potopiti, ognjem spaliti, kugom pomoriti. Ti si, kralju i gospodaru naš, ljubimac bogova. Tvoje veličanstvo se prostire na sve širine, visine i dubljine. Molimo te, spasi nas! Predaj Iltaniju bogovima, da joj sude. Mi smo nevini, štujemo i slušamo bogove i tebe. Neka nam se oni smiluju i pošalju svoje blagoslove na nas.
Nakaru: Ne vjerujem, da će nam ovo pismo pomoći.
Glas: Pa tko bi nas onda mogao spasti?
Nakaru: Imamo mi pametnih i pobožnih ljudi.
Glas: Koga misliš?
Nakaru: Svećenik Nabu-Malik, nasljednik prijestolja Senaherib, a velike prijatelje među bogovima imaju Bizizana i Ilušu-Ibin.
Asirac II.: Pokušajmo s kraljem. Tko će nositi pismo u dvor?
Asirac I.: Ako ne pomogne kralj, molit ćemo druge, ili ćemo joj sami suditi.
Glasovi: To bi bilo najbolje. Idemo kralju.
Iti-Usati: Čekajte! Šta ćemo reći kralju? Tko je svjedok za Iltanijine grijehe?
Nakaru: Ona hoće da pomrsi račune bogova.

Glasovi: Vještica je, preljubnica, bogohulka.
Nakaru: Nije dosta naklapati, nego treba kralju kazati ovako: Bogovi su razdijelili ljude u staleže. Asirskim građanima su dali junaštvo i bojnu sreću, asirskim svećenicima moć i znanje, asirskim velikašima bogatstvo i ugled, a tebi, kralju, su dali sve. Iltanija hoće, da sve ljude izravna i sve zakone promijeni, hoće, da ti budeš ravan robu, muž ženi, Asirci Babiloncima, Medijcima, Egipćanima, Židovima i drugim velikim narodima. Ona hoće, da ukine brak i uvede međusobnu ljubav.
Glasovi: Strašno, strašno! Stari zakoni su dobri. Ne trebamo promjena.
Asirka II.: Zar da moja robinja postane moja inoča i sestra?
Iti-Usati: To su ludorije. To ne može biti.
Glasovi: Idemo kralju, idemo kralju!

Prizor drugi.

Prijašnji i nagir-ekali.

Nagir-ekali: Poslao me naš kralj i gospodar, da vas umirim.
Glasovi: Čujmo! Neka nagir-ekali govori.
Nagir-ekali: Kralj je odredio, da se u svim hramovima prinesu žrtve za sreću i zadovoljstvo svijeta. Kralj vas poziva, da i vi žrtvujete. Osim toga je kralj odredio, da se za stare, nemoćne i siromašne asirske građane podignu državne žitnice, odgojilišta za njihovu djecu, ukinuo je sve tjelesne kazne, koje izazivaju krv iz ljudskoga tijela, zabranio je kupovanje, izlaganje i darivanje djece. Zvanje ne mora više prelaziti od oca na sina, robovi se ne smiju više mučiti...
Nakaru: To je nova vjera!
Glas: Očarala ga Iltanija! Ne ćemo više da slušamo! To bi bio konac svijeta. Smrt Iltaniji!
Nagir-ekali: Pazite, građani, šta radite!
Glasovi: Tako se ne spasava svijet.
Nagir-ekali: Ja ću kralju sve reći.
Glas: Odnesi mu naše pismo.
Nagir-ekali: Gdje je? Predat ću ga kralju.
Asirac I.: Evo pisma (predaje pločice.)
Glasovi: Sve mu reci, sve! Mi ne ćemo da stradamo zbog Iltanije. Mi ne ćemo kojekakve laži, mi hoćemo istinu.
Asirka I.: Hoće da bude kraljica!
Glas: Sve bi žene htjele biti kraljice.
Asirka II.: Šuti, nije istina.
Glasovi: Smrt Iltaniji, ne trebamo kralja, mi ćemo joj suditi.
Nagir-ekali: Pazite ljudi, šta radite! (Odlazi)
Glas: Reci kralju, da ćemo joj mi suditi.
Drugi Glas: Evo vode Iltaniju!

Prizor treći.

Prijašnji, Iltanija, Asirac III., IV.

Asirac III.: Doveli smo Iltaniju, da se brani.
Glasovi: Vještica, preljubnica, bogohulka.
Asirac I.: Zašto plačeš?
Iltanija: (ponosno) Suzu sastavljaju tijelo i duša zajedno i šalju je u svijet, da traži pravdu i ljubav, ili da se tuži na bol i nesreću.
Iti-Usati: Istina je. Sa suzom dolazi čovjek na svijet, sa suzom i odlazi s njega.
Iltanija: Zašto me optužujete? Komu sam nešto skrivila?
Glas: Preljubnica!
Iltanija: Nisam. Neka dođe s kim sam sagriješila. (Stanka) Gdje je? Ko me je nazvao preljubnicom?
Glas: Bogohulka!
Iltanija: Nisam. Boga priznajem i poštujem.
Glas: Vještica!
Iltanija: Nisam. Koga sam očarala? Ne znam čarati.
Glas: Kralja.
Iltanija: Nisam i ne ću biti kraljica osim silom.
Glas: Sada sve poriče. Boji se!
Iltanija: Bojim se samo Boga i nikoga više.
Glas: Tko je nagovorio kralja, da ukine tjelesne kazne?
Iltanija: Ne znam, ali mislim, da je poslušao Iti-Usatija.
Iti-Usati: Istina je, da sam to predložio kralju. Zar je to za nas zlo?
Glas: Ko je nagovorio kralja, da zabrani trgovinu s djecom?
Iltanija: Ja sam ga molila, jer su i djeca ljudi.
Asirac I.: Mi s djecom plaćamo dugove, a država ih treba za rat.
Nakaru: Mnogi su ljudi platili dugove s djecom svojih podanika.
Glas: Tko je nagovorio kralja, da otvori put svima do svih časti?
Iltanija: Mislim, da je to savjetovao Nakaru, ali se slažem s tim, jer su svi ljudi jednaki.
Glas: Jeste li je čuli. Zar su i robovi nama jednaki? Zar su žene jednake muževima?
Iltanija: Jesu. Svi smo jednaki.
Nakaru: Je li kralj jednak robu?
Iltanija: Pred Bogom i u sebi jest.
Glasovi: Satrt će nas bogovi! Na stup s njom! Uvrijedila je kralja. Vještica! (Neki je prihvaćaju i vežu na stup sramote) Sad smo je uhvatili! Rob je sjena muža, muž je sjena kralja, a kralj je ravan bogu, a ne robu. Tu je tvoje mjesto. Dosta smo nesretni i bijedni. Hoće da nas prevari.
Iltanija: Ja sam nevina.
Nakaru: Kralj će je spasiti.

Glas: Mi ćemo joj suditi.
Iltanija: Zar se u asirskoj državi vežu na stup sramote oni, koji istinu govore? Zar i prijatelji naroda?

Prizor četvrti.

Prijašnji i Bizizana.

Bizizana: Šta se tu događa? Ah, Iltanija na sramotnom stupu!
Nakaru: Rekla je, da su kralj i rob jednaki.
Bizizana: Čula sam već svašta, Iltanijo, o tebi. Vidi, što se događa nevjernim ženama.
Iltanija: Ja sam nevina.
Bizizana: Bolje ćeš proći, ako sve priznaš. Kralj se ne će zavaditi s narodom radi tebe. Vještica ne može biti asirska kraljica.
Iltanija: Budite svjedoci.
Glasovi: Čujmo, čujmo! Hoće da prizna.
Iltanija: Ja ne znam, šta me čeka. Zato ostavljam za slučaj, da me ubijete, cio svoj imetak maloj siroti Taram, koju sam neki dan kupila i oslobodila zajedno s njezinim roditeljima. Od prihoda mojega imetka neka dijeli mala Taram svake godine barem polovicu bijednim i siromašnim ljudima i neka se svaki dan moli Bogu-Istini za Njegovu ljubav. Budite svjedoci!
Glas: Svi smo bijedni i siromašni. Zašto nama ništa ne ostavljaš?
Bizizana: Barem kralju si mogla nešto ostaviti na uspomenu!

Prizor peti.

Prijašnji, Senaherib, Nabu-Malik i Ilušu-Ibin.

Senaherib: (Ilušu-Ibinu) Žao mi je turtana. Bio je pošten čovjek i izvrstan vojskovođa.
Nabu-Malik: Sigurno je smetao bogovima, kad su odredili ,da umre u najboljim godinama svojega života.
Iltanija: Nije smetao bogovima, nego vama. Umro je od suza božice Labartu (Senaherib, Ilušu-Ibin i Nabu-Malik se zgledaju)
Senaherib: Šta si rekla?
Iltanija: Od suza božice Labartu. Ima ih još i za sukala.
Nabu-Malik: Hoće da nekoga potvori za smrt turtana. Ovo je velika vještica.
Iltanija: Nijesam ja vještica, ali znam vaše namjere. Što sam rekla, istina je, a istina će vas gristi, dok ste živi.
Bizizana: (Prilazi iz naroda k njima, a oni je opaze) Što se dogodilo? (Narod prijeti Iltaniji)
Senaherib: Čini mi se, da nas ismjehiva.
Iltanija: Jer hoćete biti spasitelji svijeta.
Nakaru: I hoće, ako bude potrebno.
Ilušu-Ibin: (prilazi Bizizani) Neka ti je sklona božica Ištara, neka te čuva i brani kao svoju sestru!

Nabu-Malik: (Prilazi također) Neka ti stvorac Marduk, bog proljeća bude vječni pratilac i zaštitnik! Neka te jutarnja zvijezda svojom rosom, koja uzdiže ljepotu žena, svaki dan pospe!

Nakaru: (Senaheribu i drugovima) Mi znamo, da je ljudsko društvo sitni tarac, preko kojega prelaze tereti sudbine. Molimo vas, da nam pomognete ublažiti sudbinu i da nam olakšate terete. Mi se bojimo velikih nesreća zbog Iltanije.

Iltanija: Ne bojte se zla zbog mene, nego zbog sebe. Ja želim narodu mir, blagostanje i napredak. Vi se pak brinete samo za sebe, a svoja nedjela pokrivate plaštem, na koji su utisnute riječi: sreća i spasenje naroda.

Glasovi: Kako? Zašto?

Nakaru: Sa stupa sramote nas još nije nitko prekoravao. Iltanijo, šuti, bolje ćeš proći!

Iltanija: Dok bude u meni i daha, propovijedat ću Istinu.

Ilušu-Ibin: Ne dajte joj govoriti!

Iltanija: Ne govorim radi vas, nego radi Boga, radi Istine i radi naroda.

Glasovi: Neka govori, da čujemo, šta hoće. Govori, govori!

Iltanija: Vi hoćete sreću, blagostanje i napredak čovječanstva. Mislite, da je vaš um dosta velik i jak, da to može provesti. Zato slijedite svećenike mrtvih bogova, koje su oni stvorili, jer ljudski um ne može živoga Boga stvoriti. Zato dajete često luđacima ime učenjaka, siledžijama ime prosvjetitelja. Cijenite grješnike, koji su obukli na sebe bijelu haljinu čistog svećenika. Bogoslužje ste pretvorili u službu vlastitoj kesi i tjelesnim zabavama, a zlatu i lihvi ste podigli velebne hramove. Bludnost ste prozvali umjetnošću, a za tamnjan bogu trgovine otimate sirotinji zaslužbu. Cijeli svijet ste pretvorili u Ištarin vrt. Kao bogovi u staroj priči sakupljate se na paranje tijela pramajke svega Tijamate. Čovjek cijedi čovjeka kao grozd i pušta, da njegov životni sok vrije, dok ne izgubi svu životnu slast i dok se ne pretvori u otrov. Ko je u tom poslu spretniji, dobiva više časti i vlasti. Od škola ste načinili ždrijela pogubnih zmajeva. Mnoge krive i zle nauke su oštri zubi u zmajskim raljama, koje punite dušama nevine djece. I vaše sudstvo je slično pokvarenom svjetioniku, a njegovi čuvari se boje i najmanjih valova. Svoje oko i uho ste priučili, da vide i čuju samo ono, što vi želite. Na vapaje čitavih naroda ostajete gluhi, a na tuđu krv se ne obazirete. Dok budete ovako radili, ne će biti ni mira ni zadovoljstva.

Senaherib: A kako bi ti htjela da se radi?

Iltanija: Bez Istine nema napretka, Istina mora biti živi, a ne mrtvi bog.

Prizor šesti.

Prijašnji i vojnici.

Prvi vojnik: Po nalogu našega kralja i gospodara došli smo čuvati Iltaniju. Naš kralj i gospodar poručuje tebi, Iltanijo, da ništa ne govoriš, dok on ne dođe, da ti sudi (postavljaju se oko Iltanije).

Bizizana: (zove svojeg roba na stranu) Jesi li pripravan, da izvedeš ono, što smo se dogovorili, kad dođe kralj?

Rob: Jesam.

Bizizana: Dobit ćeš veliku nagradu. Šta želiš?

Rob: Smijem li sve željeti?

Bizizana: Smiješ.

Rob: Želim, da te smijem ljubiti.

Bizizana: Ako ti uspije naš pothvat, ljubi me, kolikogod hoćeš. (Vraća se k Senaheribu)

Senaherib: Kakova je to ogrlica na tvojem vratu?

Bizizana: (Pokazuje ogrlicu Senaheribu, Nabu-Maliku i Ilušu-Ibinu) Zar nije lijepa?

Nabu-Malik: Krasna je i neobična.

Ilušu-Ibin: Nisam nikada vidio takove ogrlice! Kakovo je to kamenje?

Bizizana: (se smije) To su zubi one Arapke, koja se je tako svidjela neki dan Senaheribu. Dala sam joj povaditi sve zube i načiniti od njih ogrlicu.

Ilušu-Ibin: Sad mi možeš vratiti Arapku.

Bizizana: Ne mogu. Bacila se s krova u dvorište i sva se je razmrskala.

Nabu-Malik: Djevojka je zaista kao planinska jela, koja se diže u vis, dok u nju grom ne udari.

Ilušu-Ibin: Nije šteta za jednu djevojku.

Glas: Kralj dolazi!

Senaherib: (Bizizani) Je li sve pripravno?

Bizizana: Jest.

Prizor sedmi.

Prijašnji i kralj s pratnjom. Pozdrav.

Šarukin: Tko te je, Iltanijo, osudio na stup?

Iltanija: Narod me svezao bez suda. Molim te, kralju i gospodaru naš, sudi mi ti.

Šarukin: Odvežite je. (Vojnici je odvežu) Šta si skrivila?

Iltanija: Nevina sam.

Šarukin: Šta je skrivila Iltanija? (Stanka) Tko ima razloga, da optuži Iltaniju? (Šutnja) Tko je pisao pismo ispred naroda i tražio, da se Iltanija osudi na smrt?

Asirac I.: (Pada nice) Ja sam ga pisao.

Šarukin: Tko si ti?
Asirac I.: Ja sam Agaman, sin Emil-Mirze, skladištar trgovca Ilušu-Ibina.
Šarukin: Tko te je nagovorio da pišeš?
Asirac I.: Nakaru, prijatelj mojega gospodara.
Šarukin: Je li Nakaru ovdje?
Nakaru: (Pada nice) Evo me, kralju i gospodaru moj!
Šarukin: Zašto si zahtijevao od ovoga čovjeka, da piše ono pismo?
Nakaru: Htio sam, kralju i gospodaru moj, da te upozorim na govorkanja u narodu. U jednu ruku sam se bojao, da narod ne strada, a u drugu znam, da ne ćeš nikoga krivo suditi. Prije osude ispitat ćeš, je li Iltanija vještica ili nije. Ti si pravedan.
Šarukin: Ti, Ilušu-Ibin, Nabu-Malik i neki drugi pobunili ste narod.
Ilušu-Ibin: (Pada nice) Oprosti, kralju i gospodaru naš, mi nijesmo htjeli narod pobuniti. Sam se je pobunio.
Iltanija: Oprosti im, kralju i gospodaru naš!
Šarukin: (Iltaniji) I ti si se prestrašila njihovih kleveta. Zašto me nisi poslušala?
Iltanija: Rekla sam ti svoje razloge.
Šarukin: Sve ću krivce kazniti.
Iltanija: Narod je zaveden. Narod nije kriv. Rekli su mu razne neistine. Oprosti im i ti, kralju i gospodaru naš. Budi milostiv. Sjeti se Vječne Ljubavi, koja toliko prašta!
Šarukin: Jesi li čuo, narode, ovu ženu? Kad sam išao ovamo, mislio sam, da ćete dokazivati njezinu krivnju. Nadao sam se, da ćete vi moliti, da oprostim njoj, a sad ona moli, da ja vama oprostim. Iltanijo, siđi sa stupa sramote. Tvoje mjesto je kraj mene, a ne tamo. (Iltanija prilazi kralju)
Senaherib: Kralju i oče moj, ispitaj druge njezine krivice!
Glas: Ona je preljubnica.
Šarukin: Tko to može posvjedočiti?
Nakaru: Sama se izdala. Kako bi inače mogla tvrditi, da na svijetu nema ljubavi i vjernosti, ako je bila vjerna svome mužu.
Iltanija: Istina je, što sam rekla. Mi imamo samo različite pojmove o ljubavi. Vi mislite na ljubav između muža i žene, a ja na ljubav, koju bi ljudi morali gojiti prema Bogu, kralju, roditeljima i uopće svima ljudima. Takova ljubav se danas rijetko nađe i ima je tako malo, kao da je i nema. Gdje pak nje nema, ne može biti ni vjernosti. Zar se ljudi danas ne klanjaju često baš onome, kojega žele uništiti? Zar mu ne laskaju, dok ga ne prevare?
Senaherib: To nije istina. Mi se klanjamo našem kralju, jer ga ljubimo. Je li tako, narode?
Glasovi: Jest, tako je.
Šarukin: Iltanija ima pravo. Ja sve znam. Ja sam kralj.
Rob: I ja sam kralj.
Šarukin: Ko je to rekao?

Rob: Iltanija prije nego si došao. Rekla je, da su kralj i rob jednaki. Je li istina, narode?
Glasovi: Jest, jest. Istina je.
Iltanija: Istina je, da sam o tom govorila, ali ne onako, kako Bizizanin rob prikazuje. Rekla sam, da su svi ljudi pred Istinom jednaki: i kralj i rob i muž i žena.
Šarukin: Ne dolikuje kralju, da govori s robom. Iltaniji vjerujem. Tko ima dakle još štogod proti Iltaniji, neka stupi napred.
Bizizana: (stupa napred, iza nje rob. Bizizana pada nice, a rob se zatrči i udari kralja nožem u prsa):
Rob: Bogove si prezreo, zato te ubija rob!
Iltanija: (prihvaća kralja u naručaj) Jao, urota, Istina...
Rob: Evo i tebi malo naše istine (udari je nožem. Oboje padaju. Nastaje komešanje).
Bizizana: Nisu se nadali ovom zagrljaju!
Šarukin: Djeco, šta radite? Zar je takovo asirsko kraljevstvo?
Bizizana: (popela se na stup) **Spasavamo svijet od Iltanijine Istine.**
Šarukin: Ja umirem. Senaherib neka bude kralj. Senaheribe, sine moj, vratit će ti, što si meni učinio. (Umire)
Iltanija: I ja umirem. Neka bude sretan ljudski rod! (Umire).

K O N A C.